

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Katedra sociologie

Jan Hromada

**Hospoda a sociální identifikace ve skupinách
vysokoškolských studentů**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Jan Hromada**

Vedoucí práce: **doc. Milan Tuček, CSc.**

Rok obhajoby: 2014

Bibliografický záznam

HROMADA, Jan. *Hospoda a sociální identifikace ve skupinách vysokoškolských studentů* 2014. 53 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce doc. Milan Tuček, CSc.

Abstrakt

Práce se zabývá významem návštěvy hospody jako ritualizované činnosti skupin pro tvorbu sociální identity ve skupinách vysokoškoláků, kteří v ní pravidelně tráví svůj čas. Práce se snaží zjistit pravidla tvorby integrity skupiny v prostředí hospody jakožto tradiční sociální instituce. Použita je na pozadí teorie sociální identifikace. Analýza byla provedena způsobem induktivní analýzy na datech, získaných polostrukturovanými rozhovory s mladými lidmi, převážně vysokoškoláky, kteří patří do stálejších skupin navštěvujících hospodu. Výsledkem byla hospoda jako důležité a univerzální místo integrace skupin studentů, ve které se tvorba skupinové identity udržuje a rozvíjí podle povahy vzniku skupiny a jejími spojujícími znaky a zážitky. Rozlišeny jsou skupiny, které vznikly na základě dobrovolných a nedobrovolných znaků. Nelíší se pouze významem hospody ale též otevřeností, náchylností konfliktů a způsobem udržování koheze ve skupině. Zároveň je popsána v některých ohledech také instituce hospody pro skupiny, význam sociální identity jedince a jak se identita jednotlivce projevuje ve skupinách jakožto vzájemného vztahu prolínání individuí, budujících si vzájemný vztah společnými činnostmi, které jsou během návštěvy hospody v těchto skupinách rozšiřovány a které napomáhají kohezi skupiny.

Abstract

Bachelor's thesis is about meaning of pubs as a group and ritualized activity for creating social identity of small groups of college students visiting the pub regularly. Thesis is trying to find out rules of creating integrity of groups in pub environment as traditional social institution. Work is based on social identification theory. General inductive approach was used for analysis on data gathered by half-structured interviews with young people, largely college students, who belongs to stable groups visiting a pub. The result

was the pub seen as a place universally capable of group integration and able to build and keep group identities. Pub's meaning for identity creation is distinguished for two types of groups. Differences are made by different ways of creating groups and their common characteristics. Two types are distinguished based on their voluntary and involuntary common group characteristics. Differences of groups are also in openness, conflict vulnerability and the way of keeping group cohesion. Pub institution is described in ways important for groups, importance of social identity and how it can be seen in groups as mutual relationship of identity blending, creating their own relations with common activities, which are developed as cohesion improving tools.

Klíčová slova

Hospoda, student, chování, sociální identita, vysokoškoláci, skupina, tvorba identity

Keywords

Pub, student, behavior, social identity, college student, group, identity creation

Rozsah práce: 120 469 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Jan Hromada

Poděkování

Rád bych poděkoval svému vedoucímu práce doc. Milanu Tučkovi, CSc. za jeho cenné rady, trpělivost a hlavně neuvěřitelnou vstřícnost a ochotu na poslední chvíli. Dále bych chtěl poděkovat za pomoc a ulehčení Anetě, Michalovi a Daliborovi. Též také vedoucímu bakalářského semináře Mgr. Janu Balonovi, PhD. za rady a připomínky k práci.

Institut sociologických studií

Projekt bakalářské práce

Základní charakteristika:

Hospody jsou tradičním místem setkávání osob z různých sociálních skupin. V Čechách je jedním z nejčastějších symbolů pro návštěvu hospody věta „jdeme na jedno?“, jež je pobídkou k návštěvě hospody, samotná hospoda je pak obvykle chápána jako místo k posezení nad pivem a popovídání s přáteli. Důvody návštěvy se mohou zdát různé – socializační, relaxační či kulturní. Navštěvování hospody vytváří a udržuje kontakt mezi členy skupiny a posiluje jejich vzájemné vztahy. Každá skupina, která pravidelně navštěvuje hospodu si postupně vytvoří své vlastní zvyky a chování, týkající se třeba konzumace piva (např. složitější provedení pořukání püllitry při přípitku) či výběru různých hospod („co točí za pivo?“).

Jednou ze skupin, která často navštěvuje hospody, jsou vysokoškolští studenti. Navštěvování hospod často patří ke stereotypnímu zobrazování „studentského života“.

Ve své práci se budu zabývat zkoumáním „hospodského chování“ stabilní skupiny vysokoškolských studentů. „Hospodské chování“ v sobě může zahrnovat spoustu typů chování – od speciálních přípitků, hraní různých her (karetní, biliáratd.), zpěv písní v určitých situacích, povinnosti přípitku při specifickém chování či dalších aktivit, které jsou spojeny s trávením času v hospodě.

Výzkumná otázka:

Práce se zabývá „hospodským chováním“ jako specifickou formou ritualizovaného chování. Na jedné skupině vysokoškolských studentů, kteří pravidelně navštěvují hospodu, se pokusím vymezit pravidla výběru hospod, rituály a chování spojené s „hospodským chováním“ při pobytu v hospodě.

Dosavadní stav poznání:

Dle výsledků zůstává česká hospoda stále populárním místem pro setkávání různých sociálních skupin. [Horáková 2004; Vinopal 2004a] Popisem českých zvyků v hospodě a pijácké identity se zabývá článek ves borníku Thomase M. Wilsona. Pivo a hospody podle něj přispívají k národní identitě a formování „Češství“.

Vysokoškolští student konzumují alkohol více (což podle výzkumu *Naše společnost 2004* platí i v návštěvnosti hospody) a tráví více času v hospodě oproti majoritní nestudující populaci. Množství času strávené v hospodě může přispívat ke vzniku specifitějších a rozvinutějších zvyků a k výraznějšímu projevu „hospodského chování“. [Vondráčková 2010]

Výběr aktivit v hospodě však podle studie Sander Bota [2007] není závislý na konzumaci alkoholu či osobnostních charakteristikách členů. Tedy většina aktivit a podobných projevů „hospodského chování“ se vztahuje k samotné skupině, nikoli jednotlivci. Vinopal [2005] v jedné z dalších studií uvádí, že tvorba rituálů je spojena právě s vlastnostmi skupiny a dává individuům pocit fungujícího řádu a stability skupiny.

Způsob řešení:

Ve výzkumu budu zkoumat jednu skupinu pražských vysokoškolských studentů, kteří společně navštěvují hospodu. Pravděpodobně půjde o skupinu studentů Univerzity Karlovy z humanitních oborů, předběžně to bude smíšená skupina studentů sociologie (jejímž členem je jeden ze spolužáků) s dalšími, nesociologickými obory.

Pro sběr dat použiji etnografického výzkumu – zúčastněné pozorování a rozhovory s členy skupiny. Zahrnu „field notes“ s co nejhustším popisem o složení a charakteristikách skupiny a jejich zvycích, jednání, chování a projevech. Vzhledem k povaze zúčastněného pozorování budu provádět diskuse se skupinou přímo v terénu. Provedu také polostrukturované individuální rozhovory se členy skupiny.

Použité zdroje:

- Bot, Sander Maria. 2007. *Real life in the pub : an observational study on predictors of young adult social drinking*. [online] Radboud University Nijmegen [cit. 4.6.2012]. dostupné z: <http://repository.ubn.ru.nl/handle/2066/30230>
- Hall, Timothy M. 2005, „Pivo at the Heart of Europe: Beer-drinking and Czech Identities.“ Pp 65-86 in Thomas M. Wilson. *Drinking Cultures: Alcohol and Identity*. Oxford: Berg Publishers.
- Horáková, Naďa. 2004, „Češi a hospody.“ *Naše společnost 2004* [online] Praha: Sociologický ústav AV ČR, CVVM [cit. 31.5.2012] dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100403s_or41025.pdf.
- Vinopal, Jirí. 2004, „Česká hospoda.“ *Naše společnost 2004* [online] Praha: Sociologický ústav AV ČR, CVVM [cit. 31.5.2012]. dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100398s_or41011b.pdf.

- Vinopal, Jiří. 2005, „Instituce hospody v české společnosti“. [online] Praha: Sociologický ústav AV ČR, CVVM [cit. 5.5.2012]. dostupné z: http://www.prazskehospody.com/joomla/files/100027s_Vinopal-hospody.pdf
- Vondráčková, Petra. 2010, „Vzorci užívání alkoholu u dětí a adolescentů.“ [online] Klinika adiktologie 1. Lékařské fakulty UK [cit. 31.5.2012]. dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/72/1980/Vzorci-uzivani-alkoholu-u-deti-a-adolescentu>.

Další navrhovaná literatura:

- Carley, Kathleen. 1991. A Theory of Group Stability. *American Sociological Review*, Vol. 56, N. 3: 331-354.
- Evens, Terry, Don Handelman. 2006. *The Manchester School: practice and ethnographic praxis in anthropology*. New York: Berghahn Books.
- Köpping, Klaus-Peter, Bernhard Leistle, Michael Rudolph. 2006. *Ritual and identity: performative practices as effective transformations of social reality*. Berlin: LIT.
- Novotná, Eliška. 2010. *Sociologie sociálních skupin*. Praha: Grada.
- Novotný, Vladimír. 1997. *Hospody a pivo v české společnosti*. Praha: Academia.
- Srivastava, Vinay Kumar. 2004. *Methodology and fieldwork*. New Delhi: Oxford University Press.
- Tajfel, H. 2010. *Social identity and intergroup relations*. Cambridge: Cambridge University Press
- Taylor, Stephanie. 2002. *Ethnographic research: a reader*. London: Sage.

Obsah

Úvod	3
1 Česká hospoda	4
1.1 Historie české hospody	4
1.1.1 Počátky a rozšíření.....	4
1.1.2 Obrozenecká hospoda.....	5
1.1.3 Moderní hospoda	5
1.1.4 Poslední léta – úpadek	7
1.2 Hospoda pro lidi.....	8
1.2.1 Hospoda pro skupiny	8
1.2.2 Význam pro jednotlivce.....	8
1.2.3 Struktura zařízení.....	9
1.2.4 Tradice hospody	10
1.3 Hospoda a ritualita	11
1.3.1 Rituál pro skupiny	12
2 Skupiny.....	14
2.1 Vznik skupin	14
2.1.1 Sociální identita	15
2.1.2 Společné ideje.....	16
2.1.3 Proces sociální identifikace	17
2.2 Příslušnost ke skupině.....	19
2.2.1 Intraskupinové vztahy.....	20
2.2.2 Interskupinové vztahy.....	22
2.2.3 Vlastnosti skupin	22
2.3 Jedinec ve skupině	23
2.3.1 Funkce skupin.....	25
3 Výzkum	27
3.1 Metodologie	27
3.1.1 Cílová skupina	27
3.1.2 Způsob sběru	28
3.2 Charakteristika zkoumaných.....	28
3.2.1 Charakteristika skupin	30
3.3 Analýza rozhovorů.....	31
3.3.1 Hospoda	31

3.4	Skupina	39
3.4.1	Nedobrovolné skupiny.....	39
3.4.2	Dobrovolné skupiny	41
3.4.3	Propojení se skupinou	43
	Omezení výzkumu	48
	Závěr výzkumu	49
	Summary.....	51
	Použitá literatura.....	52

Úvod

Bakalářská práce si zaobírá významem instituce hospody pro sociální identifikaci ve skupinách studentů. K výběru tématu mě přivedl zájem zjistit význam a oblíbenost této důležité společenské instituce v řadách studentů a ritualizace jejích návštěv ve skupinách. Dalo by se přitom předpokládat, že u mladých lidí nebude tak velký důraz na tradici hospody jako takové ale spíše na tvorbu a udržování vlastní skupinové identity či hledání alternativních způsobů vyžití. Původní projekt byl více zaměřen na ritualizaci a rituální chování v této instituci. Záhy se však ukázalo, že tato stránka není účastníky dostatečně vnímána a tak jsem se tedy zaměřil spíše na tvorbu a udržování jejich skupinových identit.

Hospoda patří mezi tradiční společenské instituce, jejíž význam se v průběhu věků mění. Nicméně nadále zastává svou funkci jako důležité místo pro společenský styk, přestože počet těchto zařízení v posledních letech klesá. U této instituce jsem čerpal převážně z výsledků Vinopala (2005), který provedl nejkomplexnější výzkum této instituce na našem území. Ačkoli jde o sociální identifikaci skupin prostřednictvím hospod, je důležité jí samotné také porozumět. Právě díky tomu, že je prostředím samo pro sebe a její návštěvy jsou jistým způsobem ritualizovány tak může významně přispívat k tvorbě sociálních identit.

Tento význam chci zjišťovat v rámci Turnerovy teorie sociální identifikace. Výzkumným cílem je zjistit, jak hospoda přispívá k sociální identifikaci skupin, které jí navštěvují? Hospoda je přitom zde chápána jako jistá forma ritualismu, neboť je prostředím poměrně nezávislým se svými vlastními pravidly, její návštěva je spojená se společenskou funkcí ale přitom nemá žádný konkrétní cíl. Za použití kvalitativní metodologie, konkrétně sběrem dat formou polostrukturovaných rozhovorů jsem tak mohl získat subjektivní pohledy k tomuto ritualismu hospody ale zároveň též vztahů ke skupině, které mohou být spojeny právě s návštěvou této instituce a poodhalit tak význam hospody pro sociální identifikaci ve skupině. V první kapitole se věnuji tématu hospody a jejímu významu. Ve druhé kapitole, která se věnuje skupinám, je rozebrána teorie sociální identifikace a některé dimenze, které se ke skupinám vztahují. Konečně třetí kapitola, výzkumná část je postavena na sběru dat z rozhovorů s lidmi, kteří pravidelně navštěvují hospodská zařízení v nějaké stálější skupině. Data byla podrobena induktivní analýze, díky čemuž bylo možno vybrat několik ústředních kategorií, které se vážou k tématu a nalézt vztahy mezi skupinami, jednotlivci a hospodou.

1 Česká hospoda

Pravděpodobně každý si představí pod tímto pojmem něco zhruba podobného – nálevnu, kam se chodí lidé najíst, napít, či se jen tak pobavit a odpočinout. Ačkoli ne všechna podobná zařízení se k pojmu „hospoda“ hlásí a snaží se přitom pojmenovat více vznešeně, rozdíly mezi nimi mohou být ve skutečnosti minimální. Hospodou rozumím v této práci zařízení otevřené veřejnosti, ve kterém mají lidé možnost se najíst a napít, posedět a dát si pivo, které k hospodě bezpochyby patří. Vycházím přitom převážně z Vinopalových (2005) myšlenek a popisů tohoto místa. Běžná hospoda obvykle není podnikem, který by byl nějak noblesní či byl určen pro vznešenější klientelu. Po návštěvnicích se většinou nevyžaduje nic zvláštního, sama přitom nabízí místo k posezení a konverzaci, pivo a možnost si dopřát jednodušších jídel jako jsou buřty, guláš či topinky. Hospoda je často Čechy považována za typicky českou kulturní památku.¹

1.1 Historie české hospody

1.1.1 Počátky a rozšíření

Historii hospody lze vystopovat až do raného středověku², do období rozvoje domů oprávněných k vaření piva (tzv. mázhauz). Právě tyto domy patřily k prvním předchůdcům hospody, ve kterých se lidé scházeli nad svým oblíbeným mokem. Ačkoli tyto domy původně byly pouze samozásobitelské, postupně se z nich začaly stávat hostince, časem vznikaly šenky a výčepy. V některých případech se tyto hospody staly až nepostradatelnou součástí obce – zájezdní hostince či hostince u tržiště, ve kterých docházelo k vyjednávání obchodů. Vzhledem k vlivu křesťanství však tyto výčepy byly spíše považovány za zdroj hříchu, což bylo ještě více utvrzováno v období baroka jako místa destruktivního vůči rodině a společnosti, ukazující na nebezpečnost pijáků a na podíl v rozšiřování bídy. Poté však pomalu však začínala česká hospoda pronikat do myslí občanů v lepším světle. Přitom počátky piva jako „národního nápoje“ tu jsou již od 15. a 16. století. Svůj vrchol si zažila instituce hospody až o několik století později. (Vinopal, 2005: 3-4)

¹ Dle výzkumu CVVM v roce 2004 76% obyvatel ČR považuje hospody za významnou součást české kultury a tradic. (Vinopal, 2005: 3)

² Bohužel ani v primární literatuře se mi nepodařilo nalézt přesnější období, nicméně podle Altmana (2003: 8) již ve 14. století fungoval odprodej domácího piva šenkům jako vedlejší příjmová činnost obyvatel.

1.1.2 Obrozenecká hospoda

Nejdůležitější roli hrály hospody v době národního obrození – pivo tehdy jako symbol vlastenectví, hospoda jako místo setkávání a šíření vlastenecké ideologie. Čeština se objevovala často právě v hospodách, byť byla na veřejnosti považována za signál nekulturnosti a podřízenosti. V tomto období většina česky mluvících občanů na tom nebyla zrovna ekonomicky nejlépe a tak byla ideálním místem ke scházení právě hospoda a výčepy. Stejně tak i pro české literáty a buřiče, jejichž společnost by se do vlastních bytů nejspíše ani nevešla. Výčep se tak zdál nejpraktičtější řešením, neboť se v něm nacházelo i cenné občerstvení a uvolněná, otevřená atmosféra. Na tomto místě pak docházelo k hlubšímu seznamování i nezajímavých osob s obrozeneckými myšlenkami. (Rak In Novotný; 1997: 171)

Rozvíjel se zde také český jazyk v době, kdy byl považován za neformální, němčině podřízený jazyk. V hospodě jako místě pro nižší vrstvy docházelo k setkávání českého prostého lidu, ale též umělců, intelektuálů a buditelů. Později v 18. a 19. století sloužily hospody ke spolkové činnosti, často měly dokonce vlastní spolkovou místnost, nezřídka povzbuzujíc národní sbírky, besedy, přednášky ale i divadelní představení. Tyto spolky zde pořádaly rozličné kulturní akce a zábavy. Je tedy docela jasné, že v tomto období měly hospody významnou kulturní a společenskou funkci. Tímto způsobem se česká hospoda postupně vymaňovala z nálepky místa hříchu a pokleslé zábavy a stávala se spíše místem boje za společensky žádoucí věc. Díky této nové funkci u dříve pokleslého místa dochází k výrazné idealizaci dobových výčepních zařízení. Od druhé poloviny 19. století však opět dochází k obratu proti českému národu a hospody a pivo jsou znovu považovány spíše za důkaz české pokleslosti a přizemnosti. Česká hospoda postupně ztrácí své funkce – buditelskou a spolkovou a stává se pouhou každodenností, ne-li přímo stigmatem a zdrojem studu. S rozšiřováním dalších institucí pro setkávání a prostředí pro podobné aktivity význam hospody dále upadával i pro spolkovou činnost. (Vinopal; 2005: 4-6)

1.1.3 Moderní hospoda

S nástupem komunismu však už česká hospoda nefungovala tak, jako o sto let dříve – k setkávání a odporu, k tomu již byly rozvíjeny (a rozvinuty) jiné instituce. Spíše naopak – hospoda byla jakýmsi místem zapomenutí nepříjemné reality a přesto, že šlo spíš

o nezávazné žvanění před činem, byla prostředkem psychické hygieny před deziluzí a frustrací.

V tomto období dochází k výrazné regulaci hospodských zařízení a jejich částečné standardizaci zavedením cenových kategorií, které stále ještě přežívají dodnes. Rozdělení dle kuchyní, oddělení čepovaných druhů piva, povinná zavírací doba či minimální vybavení přišli s těmito nařízeními. Ačkoli tyto normy zasáhly prakticky všechny aspekty těchto zařízení, v pozdějších letech postupně docházelo k pomalému uvolňování a kategorizace se později stává jen orientační charakteristikou až do svého zrušení v 90. letech. (Pospěch, 2007: 8-9)

Po revoluci upravuje kategorizaci hospod pouze doporučení Rady cestovního ruchu a rozdíly mezi názvy a jejich zařazení se víceméně stírají. Na řadu však přichází větší různorodost také v podobě z ciziny importovaných zvyků a způsobů. První větší průzkum hospod byl proveden v roce 2004 CVVM a je patrně prozatím jedním z nejdůležitějších výzkumů tématu u nás. (Pospěch, 2007: 9-10)

Dnes je hospoda chápána se svými výhodami i nevýhodami patrně díky dlouhé české historii a zkušenosti s hospodami, s nadhledem však také jako kulturní památka českého národa. V dnešní době pozbývá postupně postavení dominantního pohostinského zařízení a celospolečenská funkce je už spíše na úrovni kulturní památky. V současnosti lze však těžko hledat nějakou významnou celospolečenskou funkci a přestává být dominantním typem pohostinského zařízení.³ (Vinopal, 2005: 7)

Představa české hospody je v 45% případů spojena s pivem, dále to jsou přátelé, diskuse a zábava. Je tedy jasné, že jde o výrazně společenskou instituci. Má však i své stinné stránky, ke kterým patří zakouřeně prostředí, hluk a alkoholismus. Více než polovina lidí přitom souhlasila s tím, že hospoda odvádí od rodiny a je důležitou příčinou alkoholismu. Další odpovědi se snažily brát hospodu s jakýmsi nadhledem jakožto český kulturní a historický fenomén, spjaté převážně s typickým jídelníčkem, zařízením a lidovými zvyky. Pro 83% je hospoda místem odreagování, je tedy vidět, že toto místo plní důležitou funkci také pro duševní hygienu a pohodu jednotlivce. (Pospěch, 2007: 10-11)

³ Z výzkumů CVVM vyplynulo, že v návštěvnosti stále vedou muži nad ženami. Ty jsou v hospodě méně než jednou za měsíc v 61% případů, kdežto u mužů je to pouze 28%. Zbytek z nich navštěvuje hospodu alespoň 1-5x měsíčně. Nejčastějšími důvody je posezení s přáteli – 33%, jen tak popít – 18%, pobavit se – 16%, 19% nedovedlo vysvětlit. Neschopnost vysvětlit důvodu návštěvy hospody byla před rokem 1989 na 28%, což může částečně napovídat funkci hospody jako pouhého utupování reality, nikoli vědomé činnosti. (Pospěch, 2007: 10)

Instituce hospody se v současnosti nadále mění, aby přilákala i jiné osazenstvo. Může to být zajištění dalších funkcí, např. více zábavy a her pro mladé, hudba nebo pódium pro konání nejrůznějších koncertů či jiných akcí. Nemusí tedy primárně jít o posezení nad pivem s přáteli při sportovním utkání apod. Díky tomu se hospody diferencují. (Pospěch, 2007: 61-62) Mohou se pak tedy více překrývat v podobnosti s restauracemi a dalšími zařízeními, díky čemuž se účely posezení v nich stejně jako přímá podobnost mezi nimi může stírat. To pochopitelně pomalu odvádí obraz hospody od její tradiční formy a přetváří jí v moderní instituci, která jde vstříc svým klientům.

1.1.4 Poslední léta – úpadek

V současné době již několik let dochází ke snižování počtu těchto zařízení. Dle výzkumu Vize On trade (Data Servis, 2010) se snižuje návštěvnost hospod. Mezi lety 2009 a 2010 ubylo průměrně 24% zákazníků a to téměř v polovině podniků. Podle téhož výzkumu došlo také ke změně chování, neboť 1/3 podniků se shodla, že si zákazníci objednávají méně jídla i nápojů. Více přitom lpí na levnějších značkách, v tom se shodla téměř polovina podniků. U 54% provozoven se snižují tržby, pro 8% z nich je to dokonce existenční problém. Přímo na internetu lze tematiku úbytku hospod vyhledat na několika zpravodajských serverech a to mezi lety 2012-2013.⁴

Tento problém je pravděpodobně nejvíce spjatý s ekonomickou krizí z roku 2008, díky které lidé více šetří v těchto zařízeních – nemohou si dovolit tolik zde jíst ani pít. Propojení s ekonomickou krizí dokazují ekonomické údaje jako úbytek zaměstnanců v tomto odvětví, který se ze zhruba 86 000 propadl na 82 000. Snížily se také tržby v této oblasti a její význam pro přidanou hodnotu. Ten se snížil z celkového podílu 2,2% od roku 2007 na 1,8% v roce 2012. Také v roce 2013, byť došlo ke zvýšení tržeb o 0,1% a to díky rostoucím tržbám v ubytování (a to o 2,2%, pohostinství je ale často počítáno take společně s ubytováním), v oblasti stravování a pohostinství však pokračoval propad o 0,8%. (ČSÚ) O problematice úbytku těchto provozoven také informovalo několik deníků, kterým byla tato informace potvrzena příslušnými asociacemi. Jeden z důvodů spatřují v konzumaci alkoholu doma – tedy přesunu k lahvovým pivům v pohodlí domova, přičemž pivo tvoří kolem čtvrtiny příjmů.

⁴ Články byly nalezeny na serverech Novinky.cz, E15 a Deník.cz (autorem ČTK). Sloužily spíše jako inspirace tuto problematiku prohlédnout, nikoli zdroj informací a tak je neuvádím v použitých zdrojích.

Nicméně možností by mohl být rozmach také alternativních způsobů vyžití, což bude dle mého patrnější právě ve skupinách mladých lidí a studentů, kteří se rádi zaměřují na nové, neobyčklé věci a tudíž budou více vyhledávat alternativní zařízení podobného rázu jako třeba internetové kavárny.

1.2 Hospoda pro lidi

1.2.1 Hospoda pro skupiny

Hospoda bývá často jakýmsi potvrzením a jistotou právě díky svému vlastnímu řádu, větší rovnosti mezi účastníky ale zároveň i spolehlivosti a integraci do společenské skupiny. Ačkoli patrně není pro každého, stává se tak běžnou platformou pro setkávání skupin nejrůznějších vazeb a původů. Vzniká tak malý, vnitřní nezávislý svět s vlastním řádem a normami.

Existují ale bezesporu i společensky negativní stránky hospody. Únik od reality může být na úrovni celé společnosti negativní, neboť udržuje status quo v případě společensky či politicky nežádoucí situace. Důsledky mají i v rovině partnerské a rodinné, neboť nejčastěji hospodu navštěvují muži, jejichž ženy a děti je pak mohou postrádat doma. Dalším negativním jevem je alkoholismus.⁵ Důsledek těchto negativních efektů je však dalekosáhlý, vliv má na celou sociální skupinu i společnost.

Jak už bylo řečeno, v mnohých obdobích plnila tato instituce různou funkci. Celkově by se však dalo říci, že v rámci menších skupin plní hospoda funkci jako místa pro scházení, možnosti snadného udržení kontaktu a klidného, dostupného prostředí k posezení. Udržuje se však i nadále tato funkce ve skupinách mladistvých, vyhledávajících mnohem více způsobů vyžití a to v době krize, kdy dochází k úbytku hospod?

1.2.2 Význam pro jednotlivce

Do čeho vlastně individuum vstupuje, jak na něj situace působí a jaké má omezení a svobody? Hospoda nabízí pro jednotlivce spoustu různorodých služeb a možností. Nejdůležitějším je v tomto ohledu udržování vztahů a tvorba nových.⁶ Vznikají zde rozsáhlé sítě, neboť se vztahy různých skupin často vzájemně překrývají. V této sociální

⁵ CVVM, podle 53% lidí je důležitou příčinou alkoholismu navštěvování hospod. (Vinopal, 2005: 16-17)

⁶ Podle CVVM je pro 73% hospoda důležitá pro setkávání s přáteli, pro 63% pro setkávání a seznamování. (Vinopal, 2005: 13)

skupině dochází k pocitu sounáležitosti a vzniká pocit jistoty a integrace do skupiny. Tyto známosti mají obvykle váhu rovnou skupině kamarádů či kolegů a je snazší na těchto vztazích pracovat. Stávají se tak důležitou součástí sociální identity člověka a nejsou o nic méně důležité, než pracovní kolektiv či zájmový kroužek.

Dle Vinopala (2005: 13-14) má hospodské prostředí výrazný efekt na vnímání pevné sociální struktury a řádu v životě, neboť je též samo svým způsobem uspořádáno. Prestiž, tabu prostoru za výčepem, autorita vrchního atd. dodávají hospodskému prostředí možnost reprodukovat jistý řád a vzorce chování, které jsou utvrzovány pravidelnou docházkou do podniku a rutinizací. Tato ritualizace je pak jistotou v životě člověka, neboť hospodské prostředí je téměř neměnné, předvídatelné a přátelské. Je to však i místo „rebélie“ od reality, neboť uspořádání a hierarchie je v hospodě jiná, než v jiných životních sférách. Podřadný pracovník se jako štamgast stává „vysoce postaveným“ oproti jiným, kteří jsou na tom jinak společensky lépe. Ti naopak mohou těžit ze zapadnutí mezi obyejnější lidi. Tento pocit vymykání se společenskému řádu má pro individuum též psychologickou funkci, napomáhající jeho duševní pohodě.

Návštěva hospody je též spjata s odpočinkem.⁷ Dochází zde (ovšem i v negativním smyslu) k padnutí ostychu a studu, které vedou k lepší sociální integraci a mimo to je únikem od shonu každodenního života. Okolní svět je jakoby odložen a dotyčný se může věnovat klidnému hospodskému životu místo svých povinností a starostí. Posezení v hospodě s přáteli též funguje jako ventilace psychického napětí a dává mu možnost vypovídat se svými problémy či volněji vyjádřit názory, tedy jako psychická hygiena. (Vinopal, 2005: 15-16) To však není pouze záležitostí hospody ale i též k němu patřícímu piva. Pro jednotlivce může pivo fungovat jako relaxační uklidňující prostředek rozpouštějící úzkost. (Černoušek In Novotný, 1997: 218-219)

1.2.3 Struktura zařízení

Hospodské prostředí však má svá jistá pravidla, ačkoli se to možná nemusí na první pohled zdát. Jedna část hospody obvykle slouží převážně pro stálější, pravidelnější zákazníky – štamgasty a další část zase pro návštěvníky náhodné či méně časté. V těchto lokalitách existují vlastní pravidla a stejně tak existují pravidla mezi skupinami. Pravidelnější zákazníci jsou obvykle blíže výčepu a těší se většímu respektu či zvláštním

⁷ 83% lidí ve výzkumu CVVM uvedlo, že hospoda je důležitým místem odpočinku od každodenních starostí. (Vinopal, 2005: 15)

privilegiím (jako např. vlastní místo). Skupinky mohou vytvořit svá vlastní jádra a mohou být různě provázány mezi sebou. Speciálním účastníkem jsou tzv. „potulní ahasveři“, kteří nemají svůj oblíbený výčep ale putují dle libosti, mají tak často funkci zprostředkovatele vztahů mezi jinými lidmi, skupinami nebo dokonce výčepy. (Vinopal, 2005: 8-10)

Mocenské postavení se také liší. Nejvyšší autoritu má vrchní, ta je však dána formálně na rozdíl od štamgastů, jejichž autorita je vybudována neformálně. Mezi hosty i vrchním se pochopitelně samostatně vytváří vztah, který však již není dán pouze pravidelností návštěv ale i dalšími vlastnostmi a které se projevují dalšími privilegii štamgasta (ale i např. jeho ochotou pomáhat v případě, že obsluha nestíhá). Zvláštní postavení zaujímají názoroví vůdci, kteří jsou více kvalifikováni na určité téma (dění na obecním úřadě atd.) a mají jistý respekt jako odborníci nebo lidé kompetentní v určitých oblastech života. Vytvářejí se tak sociální skupiny s poměrně pevným jádrem, hierarchií a pravidly, nikoli že by tvořily pouhý náhodný agregát. (Vinopal, 2005: 10-12)

Pivo má též svůj význam. V interpersonální rovině je pivo jedním z integračních prostředků, zbavuje jednotlivce zábrán, rozvolňuje fantazii a podporuje tvůrčí činnost, tedy pomáhá navazovat vztahy a integrovat se do skupin. (Černoušek In Novotný; 1997: 219). Díky rozvolnění zábrán tak mohou snadněji vznikat vazby na další jednotlivce, které dále strukturují prostředí.

1.2.4 Tradice hospody

Každá hospoda může vypadat trochu jinak na základě jeho osazenstva. V rámci tohoto pohledu lze říci, že existuje jakási interakce mezi hosty a provozovateli – provozovatel se snaží přilákat určité hosty a hosté jí poté přetváří dle svých vlastních pohledů. I podle výsledků práce Pavla Pospěcha (2007) zde existuje rozdíl mezi tradicí vytvořenou a utvářenou.

Utvořená tradice místa zde vychází z jakési kolektivní paměti a toho, co vlastně je tradiční. Tradice však v tomto případě nepřenáší jednotlivce, nýbrž celá instituce. Tyto představy však podléhají neustálým změnám působením modních trendů či zákonnými nařízeními – ať už regulací za dob socialismu či hygienickými nařízeními v současnosti. Znamená to vnímání hospody jako „tradiční“ – se svými specifiky a představami, které personál má – a souvisí prakticky přímo s obrazem tradiční hospody. Jde tedy o přijaté představy o podobě dané instituce. Tradice hospody je tedy reálně v interakci s aktéry, kteří jí vdechují život. Důležitý je přitom obraz pocitu sounáležitosti, spjatosti s místem a

historií a pocit příslušnosti – integrace do společenství, často právě s odkazem na věci minulé. Díky tomu je však také tradiční řád respektován hosty s pocitem správnosti onoho konání, které však nelze racionálně příliš dobře vysvětlit.⁸ Možná právě díky této tradici jde také o onu funkci odpočinku, zapomenutí starostí. To zase naopak dává možnost vytvořit si jiný, vnitřní řád.

Tradice hospody však může být utvářena a to převážně samotnými hosty. Odkazuje se přitom na sounáležitost osob – jako fotbalových fanoušků nebo sousedů. Každý tak může mít jiné postavení. Speciální z nich mají štamgasti.

1.3 Hospoda a ritualita

Navštěvování hospody by bylo možné zařadit mezi rituální činnost. Je to víceméně pravidelná činnost, která se řídí určitými pravidla a jejíž průběh je jistým způsobem očekávaný. Ritualitou může být návštěva po vykonané zkoušce jako oslava výkonu, skončené přednášce atd. Ritualismem je tedy v tomto tématu spíše rozuměna pravidelná činnost scházení se. Není na rituál samotný kladen příliš veliký důraz, neboť není toliko důležité, jak vypadá setkání v hospodě ale spíše jak tato pravidelná činnost přispívá skupinové identitě nových skupin mladých lidí a zda je nějak nahraditelná či jde pouze o nějakou mezifázi či nutnost pro integritu skupiny.

Povětšinou je ritual chápán jako aktivita, zahrnující kulturní pravidla ale často bez konkrétního významu. (Leistle In Köpping, 2006: 37-39) Z tohoto hlediska lze vidět jistou podobu právě v navštěvování hospod, neboť “jít na jedno” nemá prakticky žádný konkrétně definovaný cíl pro skupinu.

Podle Leistla (In Köpping, 2006: 49-53) právě díky neinstrumentálnosti rituálu je možné se tímto aktem vyvázat z každodennosti a dosáhnout svobody od strachu z trestu a selhání, což má pochopitelně své sociální i psychologické funkce. Může však dávat prostor strukturaci jednání, neboť má svá pravidla a to na základě kultury.⁹ To je částečné aplikovatelné právě na návštěvu hospody, neboť, jak už víme, je jakýmsi částečným osvobozením od reality a zároveň má svou vlastní strukturu a pravidla. Zároveň je i součástí české kultury, kde se udržuje, jak už bylo řečeno, povědomí o tom, co hospoda je.

⁸ Na což může poukazovat ten fakt, že část lidí neví, proč do hospody chodí. Mimo jiné k tradici – 88% lidí souhlasí s tvrzením, že pivo je významnou součástí české kultury. (Pospěch, 2007: 58)

⁹ Na vyšší úrovni podobu rituálu spoluvytváří kulturní a sociální vzorce a jeho vlastní pravidla. Na druhou stranu si sám aktér může pravidla mírně upravovat, takže vazba je vzájemná. Rituál se tedy mění společně se změnami v socio-kulturní oblasti, neboť jeho podoba reaguje na situaci, ve které se vykonává. (Nijhawan In Köpping, 2006: 188-190) To je vidět na proměně funkce hospody v běhu dějin.

Též Keller (2003: 77-79) tvrdí, že oslava svátků a rituálů je důležitou součástí udržení soudržnosti společnosti, ovšem podle stupně její rozvinutosti. Jejich podoba a povaha se pak ale může podstatně měnit – z náboženských přes národní po politické. Zároveň však díky své symbolice podporují identifikaci se skupinou, která ho uznává. Tež tvrdí, že je to také politická legitimizace současného režimu a jeho hodnot ale i pojítkem k minulosti. Pokud jde o pojítko k minulosti, mohlo by pravidelné navštěvování hospody a utvrzování skupiny být spíše důsledkem dříve prožité události jiného, intenzivnějšího rázu.

Köpping (2006: 24-26) uvádí, že rituál hraje významnou roli při vytváření individuální a skupinové identity. Identitu přitom definuje jako skupinu vlastností, rysů a kvalit, které přetrvávají i během změny a dovolují identifikaci jednotlivce v průběhu různých situací a kontextu. Ve společném styku často slouží identita k možnosti odhadu chování dané osoby a řádu.

1.3.1 Rituál pro skupiny

V díle Crowa (2002: 19-20), který odkazuje na Durkheima je pro skupinu nutná obroda jejích závazků a celistvosti prostřednictvím setkávání. Ty mohou být právě rituálního charakteru. Důležitá je vyváženost z rutiny a prožívání společných emocí a zážitků, které utvrzují vztah a závazek ke skupině. Rituál se může tak stát jedním ze stavebních kamenů skupinové identity. V tomto ohledu vidím paralelu s pravidelností návštěv hospod, neboť dovoluje společné prožitky ve vhodném sociálním prostředí, které nabízí možnost klábosení, nových zkušeností, zábavy a emocí. Měla by tedy fungovat jako jakési pojítko (nové) skupiny, později ji vedoucí až k jiným aktivitám. Sama přitom díky své pravidelnosti ještě dává možnost se nadále seznamovat.

Nijhawan (In Köpping, 2006: 168-170) uvádí, že rituální jednání přitom hraje velký význam pro formování identity a jejímu utvrzování díky tomu, že jednotlivce podřizuje kolektivitě, která na něj v daný okamžik tlačí. Zrovna například v hospodě na něj působí ritualizovaný řád instituce ale též jeho vlastní skupina, která ho nutí se zapojovat do svých interakcí v již vymezeném prostředí. Jednotlivec musí interagovat se skupinou a tudíž zapojit svojí identitu mezi ostatní. Přitom hraje důležitou roli reprezentace skupiny a její kvality, které jsou viditelné. To, s čím se člověk chce identifikovat, případné hodnoty, normy a kvality, které spojují.

Proč se lidé chovají rituálně? K rituálnímu chování vede jednotlivce jeho kontakt s druhými ale také vlastní potřeba jistoty a řádu a také jistoty bytí v realitě. Rutinizace

přítom šetří čas a energii a pomáhá orientovat se v sociálním prostředí. Je však nutné znát danou kulturu a symboliku, takže rituál je tvořen samotnou kulturou.¹⁰ Rituál je přitom skupinovou činností a jeho chápání je prakticky vždy nadosobní, spojující s vyšší entitou (myšleno nadřazenou skupinou, bytostí apod.). Je spojen s ideálem, ten je však pro každého jedince trochu jiný. (Keller, 2003: 91-97) Tímto způsobem se může podoba rituálu také měnit, protože různí jednotlivci přináší jiné pohledy. Též takto dochází k zapojení identity jednotlivce.

Toto vymezování identity hraje v dnešní globální společnosti stále větší roli, neboť v globalizované společnosti dochází ke kontaktu různých kulturních skupin. Vyhranění vůči ostatním a skupinová identifikace také předkládá otázku reprezentace skupiny. Je dostatečně expresivní a jasná, aby se vymezila oproti ostatním? Co jí reprezentuje? Identitu však není možné snadno změnit jen tak, dle své vůle, častokrát je to dokonce nemožné (zvláště u etnických příslušností). Pro skupiny, které je mají tak jasně vymezené může hrát větší roli. Nevraživost, nenávisť, diskriminace – to vše však může patřit do projevů skupinových identit. Svoji roli přitom hraje reflexivita nad sebou samým, nad vlastní skupinou. Právě onen pohled z vnějšku nebo na jiné je jedním z dalších aspektů formování vlastní identity.

Hospoda patřila v průběhu věků mezi důležité společenské instituce. Lidé se v ní schází za různými cíly, ať už za zábavou nebo za pouhým pitím piva. Nelze ji však upřít výrazně společenský charakter a možnost poskytnout skupinám lidí místo k posezení. V posledních letech však její celospolečenská funkce vymizela a od začátku ekonomické krize v roce 2008 hospod ubývá a mění se i konzumní chování jejich návštěvníků. Nabízí se otázka, zda hospoda stále zůstává onou institucí scházení i pro mladé v době, kdy existuje daleko více různých míst k udržování kontaktu.

Hospoda si vytváří své vlastní prostředí a dovoluje lidem vyvázat se z každodenních strastí. V tomto ohledu je podobná rituálu, neboť návštěva hospody se skupinou nemá žádný konkrétní cíl a je únikem od reality. Ritualizace však napomáhá k tvorbě skupinových identit a tak lze předpokládat, že i pravidelná návštěva hospody napomáhá skupinám k tomu vytvářet a utvářet si svoji skupinovou identitu.

¹⁰ Návštěva hospod tedy vychází z kulturních zvyků minulosti, jen se postupně mění stejně, jako se mění naše společnost. Ritualita je zde např. v pravidelnosti "chození na jedno" v úterý po práci nebo v sobotu s blízkými přáteli. Může jít přitom o neustále stejnou hospodu, stejně tak nepsaná pravidla toho, co kdo bude pít a dělat a to nejen díky určení skupiny ale i kulturními zvyky. Tak tedy ritual přispívá k zachování identity ale též i kultury a její adaptaci.

2 Skupiny

Skupina je jedním z ústředních pojmů této práce. Samotná definice skupiny však může být poměrně ošemetná. Kolik lidí je skupina? Jaké má mít vlastnosti? Je skupinou už náhodný agregát několika lidí? Velice jednoduše pro účely této práce bych pro začátek určil skupinu menší,¹¹ která jest skupinou o třech a více členech s nějakým společným (fakticky nenahodilým) znakem, pojítkem a pravidelně vstupujícími členy do vzájemných interakcí, ať už mezi sebou či v rámci skupinových setkání.

Na skupinu lze pohlížet také jako na process. Tajfel (2010: 485-486) popisuje skupiny i procesuálně a to tak, že jde o neustálou evaluaci hodnot, cílů a vnímání zainteresovaných individuí, přičemž dochází k neustálé rekonstrukci skupiny. Tím částečně napojuje na možnosti změny ve skupinovém vědomí, neboť chování jednotlivce dochází různých úprav podle okolních vlivů, přítomnosti jiných skupin atd. Rozlišuje tak statickou a dynamickou koncepci skupin a vztahy mezi nimi. V té statické jde o náhled na skupiny, které „jsou vedle sebe“, které vnímají samy sebe. V dynamickém náhledu skupiny vznikají, když jejich možné navržení (*designations*) dostávají dostatečnou psychologickou váhu pro to, aby mohly upravovat chování členů.

Dalším rozdělením skupin podle významu je dle Olmsteda (1963: 16-24) na primární a sekundární. Ačkoli jde již poměrně o starší koncept, pro tuto práci je rozdělení dostatečné. Primární skupinou se zde totiž rozumí skupina blízkých lidí, ve které jsou vztahy přátelské, interakce časté, atmosféra setkání neformální a uvolněná. Patří mezi ně jak rodina, tak i okolí blízkých přátel. Sekundární jsou naopak formálnější, s menším osobním pojítkem, intimitou a snahou poznávat osobnosti druhých. Příkladem mohou být kolegové ale i zájmové kroužky, politické strany aj.¹²

2.1 Vznik skupin

Co vede lidi ke srocování se a vytváření skupin, komunit a dalších celků? Prvotně prostřednictvím skupin dochází k naplňování potřeb, které často nezvládáme naplnit sami.

¹¹Pochopitelně velikost skupiny má svůj význam i pro podobu interakce. Obecně by se dalo říct, že čím větší je skupina, tím menší je fyzická ale větší psychologická svoboda a tím menší roli hraje pro skupinu vyloučení jednotlivce. Při větších skupinách (až davech) nedochází k tak silné inhibici agresivního a impulzivního chování (ta také klesá při větší propojenosti členů). (Mills, 1967: 64)

¹²Ačkoli rozdělení a popisu skupin se věnoval mnoho vědců, pro praktické účely jsem zkrátil toto rozdělení pouze na primární a sekundární. Zaobírat se podrobně popisem skupin a rozdíly mezi nimi dle různých pohledů by bylo patrně na celou další práci.

Hromadná potřeba jednotlivců se může díky tomuto sloučení přeměnit na skupinovou potřebu, kterou může být potřeba sdílená nebo jedincem protlačena jako nutná pro skupinu. Jsou i přirozené potřeby skupiny, jako např. místo ke scházení či nutnost některých vlastnictví pro skupinovou činnost. S potřebami jsou spojeny také skupinové zájmy a proto jsou často tvořeny jedinci, kteří je sdílejí. Skupina má též své vlastní preference a vytváří své hodnoty, které při větším přesahu mohou vytvářet hodnoty na úrovni kultury. Při vzniku skupin vycházím přitom převážně z myšlenek Turnera a Tajfela, které se týkají sociální identifikace a kategorizace.¹³

Tímto způsobem se objevují skupiny resp. skupinové jednání, které zahrnuje spolupráci a komunikaci, společnou přitažlivost a vliv mezi jednotlivci ale též konflikt (jak vnitro, tak meziskupinový). Zpravidla všichni jedinci se přitom ovlivňují navzájem. K tomu si postupně budují síť vztahů a rolí a vzájemně sdílených sociálních norem a hodnot, které dávají řád jejich jednání a jsou považovány za „veřejný zájem“. Struktura skupiny se přitom neustále vyvíjí podle vlivů a interakcí, které v ní probíhají. (Turner In Tajfel, 2010: 15-16)

2.1.1 Sociální identita

Skupinové členství má ústřední roli pro sociální identitu každého z nás. Tím je myšlena část osobnosti, které se odvozuje od členství v rozličných skupinách společně s citovými a hodnotovými významy spojenými s členstvím. Unikátní identita jedince je však vytvářena i dalšími vlivy, než je členství v (ne)vědomých skupinách. Hranice a výraznost některých je přitom větší a jasnější, než u jiných. Mezi těmito skupinami existují vztahy různých stupňů, stejně tak jako uvnitř skupiny, které mohou rozhodovat o jednání přímo na individuální úrovni. (Tajfel, 2010: 2-3) Tím by pak mohla na významu nabývat některá ze skupin, která je dle určité životní fáze jednotlivci bližší, byť jde o rovnocenné skupiny ve smyslu frekvence interakce s dotyčným. Nabízí se přitom otázka, zda členství ve více skupinách může vytvářet vnitřní spor v jednotlivci, který díky tomu dává přednost jedné z nich či jednu sociální identitu dokonce ukončí.

Turner (In Tajfel, 2010: 26) se zabýval též otázkou, proč by se lidé vůbec měli chtít sociálně identifikovat a shlukovat se. Zůstávání a opouštění skupin nemusí však nutně být

¹³Přístup do skupiny lze popsat dle Millse (1967: 59) ve čtyřech fázích. První fází je vstup do interakce a skupinových emocí – to co je děláno a cítěno. Druhou je vstup do normativního systému – co by mělo být děláno a cítěno. Třetí je identifikace s cíly skupiny. Závěrečná čtvrtá pak identifikací s ostatními členy a skupinou jako celkem a čím se skupina může stát. Tento přístup má sice mnohé podobné, nicméně se příliš zaobírá emocemi než podobnostmi, které může být mnohem těžší popsat.

pouze působením sociální identifikace, ale též kalkulací zisků a ztrát (i emočních). Ve snaze udržet se ve skupině lze pozorovat i osobní ztráty či oběti pro podporu či upozornění na skupinu, čímž se projevuje solidarita a loajalita. Netřeba zmiňovat jakousi přirozenou sociální potřebu, hledání přátel a touhu zapadnout

Začleňující se jedinec si ze skupiny bere a zároveň do ní přispívá a získává tím sociální identitu. Identifikací se skupinou se stává jejím členem, jedním z nich – přitom přijímá normy a hodnoty, vzorce chování apod. „Já“ se přitom může rozpustit až v „my“, někdy i kompletně, kdy jedinec pak už prakticky nejedná sám za sebe. Ukázkovým případem je davové chování. Další možností je, že novou identitu připojí ke svým dalším – mnoho lidí je členem více skupin naráz. Jindy zase předstírá naoko členství a získává kvaziidentitu. Každá takováto identifikace ovlivní i samotného jedince a při opuštění skupiny už nezůstává stejný jako dřív. Svoji prvotní identitu pak formujeme prostřednictvím druhých, kteří nás vnímají a tak se prvotní identita buduje v primární sociální skupině a přímo my sami jsme tak tvořeni druhými. (Novotná, 2010: 31-32)

V dnešní době podle některých názorů v současné individualizující se společnosti s velkým množstvím různých sociálních identit se lidé stále více zaměřují na své blízké přátele, kteří jim mohou nabídnout podporu, intimitu ale i pochopení, vyvazující se přitom z prvotních skupin jakou jest rodina. Přátelství by se v této společnosti mělo mnohem více stávat pojícím prvkem a jeho důležitost by se měla zvyšovat. (Crow, 2002: 125-126) Na druhou stranu, v případě spojování se na základě podobnosti by to mohlo vést naopak k ještě větší dezintegraci, neboť by existovalo množství skupinek, které by se vzájemně vymezily jako „ti druzí“ a tak by tato soudržnost platila pravděpodobně jen interně.

2.1.2 Společné ideje

Nadřazováním skupinových potřeb a hodnot nad těmi jednotlivců se postupně vytvářejí skupinové postoje, které mění postoje individuí. Každá skupina má přitom nějaký očekávaný způsob chování či jednání u jejích členů, které se stávají skupinovou normou a u nichž se předpokládá respektování svými členy.¹⁴ V případě neuposlechnutí se dotyčný stává deviantem a dochází ke spuštění mechanismů skupinové kontroly v podobě

¹⁴ Jádrem takovéto skupiny se stává podle Millse (1967: 119-120) člověk, který je schopen osobnostního a intelektuálního růstu a kteří nejsou výhradně zaměřeni na své vlastní potřeby – jsou schopni se přes ně přenést a tak, díky represi svých vlastních, je možné dát důraz na plnění tužeb okolí, tj. členů potenciální skupiny.

sankcí. Osvojování norem a hodnot probíhá prostřednictvím procesu socializace, kdy se skupina učí kooperovat a být spolu, interiorizuje si normy a dochází ke vzniku skupinových vzorců chování. (Novotná, 2010: 13-24)

Ke sdílení skupinových názorů, idejí a pravidel přitom dochází podle Turnera (2010: 31-33) ve třech fázích. První je přiřazení sebe samého k nějaké skupinové kategorii. Druhé je učení se norem, stereotypů a chování této kategorie a osvojování typických vlastností, čímž dochází k rozlišení své kategorie od těch ostatních. Třetí fází je přiřazení norem a stereotypů k sobě – čím je jasnější a vymezenější jejich členství, tím větší sílu mají. Turner tento proces sociálního vlivu nazývá *Referent Informational Influence*. Často má tato stereotypizace velký vliv na chování daného jedince, jako příklad je zmiňován Zimbardův vězeňský experiment. V podstatě je tento proces velmi individuální, neboť jednotlivec si bere to, co sám považuje za správné a reprezentativní.

Tvorba skupin je tedy podnícena afilací k určitým normám, které jsou jednotlivci blízké. Skupinové normy jsou poté ztělesněny v názorech a chování individua. (Turner In Tajfel, 2010: 15-16) Přijetí se jedinec může bránit a je na něm, do jaké míry se s nimi identifikuje. Proč ale jedinci přijímají jen některé normy? Ostatně, všichni můžeme říct, že jsme lidé, proč nemůže existovat jakási universální skupina, jejímž společným znakem je lidství jakožto pojítka, kde každý je solidární a tolerantní ke každému a je ochotný naslouchat jeho názorům? Pravděpodobně utopická představa, neboť i v rámci tohoto celku se identifikujeme vždy k menším celkům – Evropan, Čech, rodinný příslušník. K těmto skupinám potřebujeme cítit větší míru podobnosti.

2.1.3 Proces sociální identifikace

Za skupinu lze považovat setkání dvou a více individuí, které mají společné vlastnosti, zájem nebo důvod spojení, podobně se sociálně identifikují a považují se za členy stejné sociální kategorie. Může jít přitom o domněle nesmyslné kategorie, které samy o sobě vedou k aktivaci skupinového jednání. Paradigma minimálních skupin říká, že i nahodilé rozdělení na členy a nečleny mění vnímání, kognitivní schopnosti ale i chování jedince. (Kouřilová, 2011: 13) Podobnosti pak vedou k přitažlivosti mezi potenciálními členy, ačkoli na sobě mohou být tyto znaky prakticky nezávislé. Samotné vnímání podobnosti pak stačí k projevům skupinového chování. Charakteristiky, ke kterým se připodobňujeme, jsou spíše kladné povahy, čímž udržují kladné sebevědomí a sebeintegritu jedince. Také negativní vlastnosti jsou tímto způsobem reinterpretovány jako

pozitivní. (Tajfel, 2010: 497-502) Tedy pak i identifikace ke kulturně „špatné“ kategorii (např. gang vyrábějící drogy) je z hlediska jednotlivce ospravedlněná a kladná.

Dle modelu sociální koheze je skupinová příslušnost odvozena na základě afektu – pocitu sounáležitosti. Velmi přitom záleží na individualitě a na tom, jaké pocity mají vzájemně mezi sebou a jak si vyhovují. Koheze samotná je však někdy problematická, neboť existuje množství (i nedobrovolných) skupin se špatnou kohezí. (Turner In Tajfel, 2010: 16-17) Přesně takovýto pocit sounáležitosti, podobnosti nás tedy vztahuje k sobě. Téměř to však dává tušit, že vznik skupin bude těžký popsat racionálně a myšlením, neboť emoce a pocity jsou velmi subjektivní záležitostí, které mají pro každé individuum odlišnou váhu. Jenže jakmile dvě individua spojuje podobný pocit, podobná emoce, kategorie, je možno říci, že tyto dvě individua mu dávají přinejmenším stejně velkou váhu na to, aby tato kategorie nemusela být prožívána jen subjektivně a začala sama o sobě existovat.

2.1.3.1 Sociální kategorizace

Procesem sociální kategorizace se vyděluje sociální realita na menší podjednotky, jakými jsou například třídy a vnímané kategorie skupin. Sociální identifikace v ní slouží převážně k přiřazení sebe sama k nějaké z těchto kategorií, čili ke kategorizaci v sociálním, reálném světě. Přitom rozvíjí a slouží k definici vlastní identity, konceptu sebe samého (*self-concept*) a rozlišení sebe a ostatních. Internalizace těchto kategorií je přitom trvalejší, neboť se stávají součástí individua jako takového. Sociální identita je sumou těchto identifikací. Sociální kategorizace přitom současně vymezuje i ty kategorie, ve kterých se individuum nenachází, tedy též i tím, čím dotyčný není. (Turner In Tajfel, 2010: 17-18) Tento proces sebekategorizace provází zvýšená citlivost k rozdílům vůči jiným skupinám a snížená k té vlastní. Tímto procesem dochází k dehumanizaci a depersonalizaci jedinců všech skupin, což ale napomáhá snadnější strukturaci světa a dodává do života jedince řád. (Kouřilová, 2010: 14-15)

Procesy sociální kategorizace se skládají z deduktivních a induktivních. Deduktivní přiřazuje osobám vlastnosti na základě členství ve skupině, induktivní zase identifikace osoby jako člena kategorie nebo exemplárního člena. Atributy jsou přitom rozdělovány mezi všechny členy skupiny a rozdíly v této kategorii jsou brány spíše jako menší, než v případě zapadnutí do jiných atributů a jeho dimenzí. (Turner In Tajfel, 2010: 28)

Vytváří se postupně prototyp člena na základě vnímané podobnosti těchto atributů, kterému se členové podřizují. Skupiny samotné jsou potom reprezentací exemplárního

člena. Tyto prototypy maximalizují rozdíly s vnějšími skupinami a minimalizují interní a jsou udržování skrz skupinový kontakt. (Hogg, 2000: 122-124)

Sociální identifikace je zaměřena více na poznávání a smysly. Jednotlivci strukturují vnímání sebe samých a ostatních v rámci internalizovaných sociálních kategorií, které jsou nadále popudem ke skupinovému chování. Důležité je v tomto přístupu vnímání sebe samého kvůli vědomí vlastních kvalit, díky čemuž je jedním z pilířů sociální identity sebepoznání. Sebepoznáváním přitom vzniká možnost komparace ostatních, tedy i ostatních skupin a rozlišování skupin mezi sebou, stejně jako jejich žádoucích charakteristik. Toto se uplatňuje ovšem i pro srovnávání mezi členy skupiny. (Turner In Tajfel, 2010: 19-21) Záleží tak na interních charakteristikách členů, které jsou přejímány jako prototypální pro skupinu a které je nutné vnitřně přijmout, pokud nejde přímo o násilné vnučování, nátlak či manipulaci pod hrozbou sankcí. Podle studie Manera (2012) je však způsob kategorizace kromě motivace jednotlivce také ovlivňován tím, jak byl dotyčný socializován a tak se v přiřazených kategoriích projevují již dávno rodinně nebo kulturně přejaté kategorie.

Přiřazování konkrétních podnětů a kategorií je tedy závislé na kontextu a situaci ale i jednotlivci. Použití kategorií je ovlivněno jejich primárností (věk, pohlaví) ale také významností (rozlišování v určitém kontextu, „klíč“ k situaci, současné cíle) a postavení v hierarchii všech kategorií (ta co je nám bližší, tedy nejdříve rodina, pak Čech, Evropan atd.). Samotná dostupnost použitých kategorií je ale ovlivněna subjektivně zkušeností jedince, mírou emocionality ale i jeho motivy. (Kouřilová, 2010: 15-16)

2.2 Příslušnost ke skupině

Kdo do skupiny patří? Lze rozpoznat na první pohled, zda jedinec je členem toho či onoho uskupení? Už Olmsted (1963: 30) říká, že členství ve skupině je spojeno s různými znaky, které jsou specifické pro danou skupinu. Může jít přitom o aktivity, gesta, pocity ale i způsoby vypořádávání se s problémy či jednání s jinými uskupeními, které odlišují insidery a outsidersy. Existuje určitý skupinový kód, který může jedincům zůstat vědomě skrytý a stejně tak jeho vliv na jejich vlastní chování. Neznamená to však, že by se týkal všech ve stejné míře.

Důležitou součástí skupiny viditelnou v realitě je vědomí příslušnosti. Skupinové vědomí a jeho utvrzování probíhá jako proces neustálého porovnávání sebe a ostatních v rámci společné kategorie. Podle téhož principu udělují členům zásluhy či prestiž a

projevují úctu. V rámci vlastní skupiny přitom dochází k nadhodnocování a přiřazování pozitivních vlastností své skupině, neboť tak se udržuje „zdravé sebevědomí“ při sociální identifikaci se skupinou, což je jedním z důležitých znaků identifikace se skupinou. Emocionální stránkou identifikace s podobnou kategorií pak můžeme rozumět např. soucit s námi podobným člověkem, kdy se dotyčný může stát obětí rasově motivovaného útoku, ostatní „členové“ přitom vztahují útok na svoji skupinu. (Turner In Tajfel, 2010: 30) Právě díky tomuto skupinovému vědomí je snadnější pochopit solidaritu a (vnitro)skupinový altruismus, neboť „oběti“ patří k „nám“ a tak je třeba jim pomoci. Skupinové vědomí však může na každého působit různou silou.¹⁵

Identifikace se skupinou má samozřejmě vliv na vztah k ostatním skupinám ale stejně tak k ostatním jedincům téže skupiny. Při silnější skupinové identitě mají její členové tendence ostatní skupiny více diskriminovat a svým kolegům naopak více nadřozovat – více, než kdyby skupina nebyla jasně vymezena. Často přitom nezáleží, jak moc si jsou ve skutečnosti (nebo objektivně) členové skupiny podobní ale už jen příslušnost k jedné kategorii podněcuje k nadřozování své skupině. Příkladem může být etnická menšina. V několika experimentech, týkajících se altruismu, dokonce vyšlo najevo, že lidé pomáhají těm s podobnými názory o mnoho více, byť jde o cizince – přitom sociální kategorizace je v podstatě výsledek podobnosti názorů, neboť právě tato podoba dovoluje vytvořit kategorii.¹⁶(Turner In Tajfel, 2010: 20-23) V důsledku lze pak ovlivnit vztahy, postoje a chování na úrovni intra i interskupinové vytvořením umělých kategorií, čímž se zabýval i Hogg (2000) ve své studii.

2.2.1 Intraskupinové vztahy

Vnitroskupinové vztahy se skládají z různých složek – vnímané podobnosti, vzájemné přitažlivosti a skupinové koheze, vědomí, empatie, schopnosti kooperace a altruismu a uniformity chování a názorů a mnoha dalších. Čím víc je přitom posíleno povědomí o skupině, tím více jsou vnímány ostatní složky jako výraznější a více unifikující.

¹⁵ Skupinové vědomí může mít značný vliv na soutěživost (avšak bez reálného konfliktu) mezi různými skupinami, neboť snaha ukázat, že „ta moje“ skupina je lepší podporuje a posiluje vlastní skupinu, tudíž sociální identitu jedince. Tato soutěž však může být vztažena i na skupinu samotnou, kdy se členové snaží být v daných atributech co nejlépe ideálu a sami si připisují onu vlastnost v mnohem větším měřítku. Dochází v soutěži společného mezi rovnými.

¹⁶ Mezi další determinanty meziosobní přitažlivosti patří extrémní podobnost, podobný osud, sdílená hrozba a fyzická blízkost. (Turner In Tajfel, 2010: 27)

Dle Novotné (2010: 32-33) je důležitou kvalitou skupiny konformita. Ta je vyústěním skupinové identifikace a je to vlastně souhlas se skupinovými hodnotami. Příliš nekonformních jedinců vnáší do skupiny napětí. Velká konformita však konzervuje, takže je nutná část non-konformity k dalšímu vývoji a tvorbě alternativních řešení problémů. Tento souhlas se skupinovými normami může nabývat různých úrovní, nicméně obecně se dá říct, že větší konformita zaručuje další důležitou vlastnost – skupinovou kohezi.

2.2.1.1 Koheze

Soudržná skupina se vyznačuje vzájemností vazeb a interakční sítí, blízkou propojeností členů, vysokou frekvencí interakcí skupiny a vyšší interakcí členů mezi členy než nečleny. K tomu může patřit podobnost a homogenita členů, potřeb, důvěrnost a odměňování. Koheze stojí převážně na konsenzu hodnot a norem, které dále budují důvěru. (Novotná, 2010: 33-35)

Dle jedné z definicí je koheze celkovým souhrnem sil, které nutí jednotlivce zůstat ve skupině. (Olmsted, 1963: 112-113). Jinými slovy jde též o jakousi schopnost přežít a zůstat jako skupina bez úhony, schopnost udržet se pohromadě a odolat vnitřním konfliktům.¹⁷ Koheze skupiny se pochopitelně časem a zkušenostmi může měnit dle současného prožívání skupiny ale i jednotlivců. Projevy koheze mohou být větší důraz na kooperaci než soutěž uvnitř uskupení ale i diferenciaci pozic (příčemž diferencovanější jsou obvykle méně kohezní), prestiž skupiny a zájem na plnění závazků, akceschopnost apod. Dle Olmsteda mají právě koheznější skupiny vzájemně pozornější a nápomocnější členy, snáze přejímají nové vlivy a změny, dochází v nich k snadnější internalizaci skupinových norem a pravidel a jsou odolnější vůči konfliktu. Výrazná koheze je v podstatě jedním z faktorů uniformity.

Předpoklad společnosti jako několika skupin nejde ruku v ruce s její kohezí, neboť při takové diferenciaci bude působit příliš mnoho protichůdných zájmů. Menší skupiny si snáze udrží soudržnost. V širší společnosti jde pak o toleranci odlišných skupin. Je tak zřejmé, že s určitou velikostí skupiny se její schopnost být soudržná oslabuje v důsledku přílišné rozdílnosti názorů. V případě větší zkoumané skupiny by pak mělo být snadnější rozlišit sub-skupiny a pozorovat její případný celkový rozpad.

¹⁷ Kohezi lze označit také jako emocionální blízkost členů. Dle některých studií větší koheze skupiny přispívá také k její produktivitě a častějším společenským meziosobním stykům než pouze styku skupinově „povinným“. (Mills, 1967: 83)

2.2.2 Interskupinové vztahy

Stejně jako vnitřní uniformizace a konformizace existuje i vnější unifikace. Tato stereotypizace je přiřazení nějaké klasifikace, atributu či kategorie ostatním na základě rozdílnosti se stereotypizantem – myšleno skupinově – dochází k depersonalizaci a homogenizaci vnějších skupin.¹⁸ Stereotypizace přitom může sloužit jako regulace (i vnitroskupinového) chování – přiřazení atributů, emocí aj. druhým přímo ovlivňuje chování naše vůči nim a to, jak je vnímáme, může ovlivnit chování nevědomě. Nicméně vytváření stereotypů se pochopitelně musí vztahovat také na vlastní skupinu – kladná, reprezentující či typická vlastnost pro ni.¹⁹ (Turner In Tajfel, 2010: 25-26) Vnější stereotypy lze přitom využít k posílení koheze skupiny, stejně jako ke zvýšení autority případného vůdce či udržení pořádku. Vnitřní naopak k udržení lepší prestiže skupiny, snadnějšímu přijetí norem a také k udržení řádu a ideálního chování. V práci se však interskupinovým vztahům můžeme věnovat jen do míry, do které se studenti vymezují proti jiným sociodemografickým částem populace nebo v případě členství jednotlivce ve více skupinách také mezi nimi samotnými.

2.2.3 Vlastnosti skupin

Skupiny mají některé pozorovatelné vlastnosti a specifika. Jedním ze základů jsou skupinové normy. To jsou pravidla, která jednotlivec musí dodržovat a která získávají význam díky členství ve skupině. Tyto normy jsou nezbytné pro každého nového člena. Jde přitom o systém odměn a trestů, sankcí apod. Poskytují návod, jak být členem té či oné skupiny, klíč k pozicím a strukturám, k řešení problémů. Mohou být různě explicitně vyjádřeny. Koheze v tomto případě urychluje přejímání norem. (Mills, 1967: 77-80) Ačkoli jsou vlastně jakousi nesvobodou, dodávají jedinci jistotu chování v prostředí skupiny.²⁰ Skupinové normy jsou tedy jedním z předmětů ale i subjektů skupinové identifikace.

¹⁸ Existují však i typizace vlastní skupiny. Podle Millse (1967: 57) je lze rozlišit podle meziosobních procesů členů. Mezi ty patří chování, emoce, normy, cíle a hodnoty.

¹⁹ Stereotypní postavení a posuzování je ovlivněno prestiží a skupinovým vědomím, emoční zkušeností, cíly a normami chování a názorů, na jejichž základě dochází ke kategorizaci. Stereotypizování ostatních přitom podporuje jednotnost a podobnost ve skupině. Tuto stereotypizaci pak narušují informace, které jdou proti zavedeným kategoriím a jejichž efekt jde až ke zhoršení celistvosti skupiny. (Turner In Tajfel, 2010: 27-30)

²⁰ V případě porušení zavedených sdílených norem jde o deviaci. Ta nemusí být vždy trestána, neboť má i svojí pozitivní funkci v podobě nalezení alternativních řešení problémů. K tomu se vztahují sankce, které jsou odpovědí na porušení norem (a vlastně jejich součástí) a tlačí na konformitu jedince. (Mills, 1967: 76)

Jednou z dalších vlastností je pozorování skupinových emocí a to jak na úrovni jednotlivců, tak na úrovni skupiny. Tyto emoce se projevují ale i přímo ve skupině – napětím, ostrakizací, konfliktem ale i pomocí a vstřícností. Vždy se však nějakým způsobem vážou ke skupinové identitě. Emoce hrají přitom výraznou roli při formování skupiny a její míry koheze. (Mills, 1967: 65-67)

Často bývají dobře rozlišitelné některé významnější role jednotlivců, spjaté se skupinovými povinnostmi a právy. Jeden z členů někdy vykonává více exekutivní činnosti (jako organizace setkání), jiný je zas dominantnější a více podobný pozici názorového vůdce.²¹ Počet a význam pozic se může diferencovat dle nutnosti plnit cíle ale také dle jednotlivých vlastností členů.

2.3 *Jedinec ve skupině*

Důležitý je pro jednotlivce ve skupině jeho self-concept, který zahrnuje jak formální, tak neformální sociální skupiny (pohlaví, národnost, politická příslušnost) ale též osobní identitu (vlastnosti a charakteristiky jedince). Self-concept se však může měnit vzhledem k vnějším podmínkám a to poměrně rychle při nasazování určité image nebo hraní rolí v různém prostředí a sociálním kontextu. Přesto zůstávají některé vlastnosti nebo projevy poměrně ustálené. Self-concept je trvalejší a ucelenější, přesto však může být dosti diferencovaný a jeho složky mohou působit poměrně nezávisle. V jeden okamžik přitom mohou působit různé složky více a méně a ty vytváří vlastní image. (Turner In Tajfel, 2010: 18-19) Jestliže ale existuje více možných self-conceptů dle členství skupin, nabízí se otázka, do jaké míry se navzájem prolínají. Co může přinést členství v jedné skupině té druhé? Aby však toto bylo možné, nesmí být explicitně obě tyto skupiny (identity) ve vzájemném rozporu mezi sebou. Dvě protichůdná členství by musela díky nekompatibilitě nutně vyústit ve vyloučení z jedné z nich.

Může však sama skupina pozměnit vnímání a priority jednotlivce? Vzhledem k vnucování vlastních norem a zvyklostí by se dalo odpovědět kladně. Podle některých studií, na které upozorňuje Olmsted (1963: 73) skupinové vnímání jevu opravdu odvádí

²¹ Mills (1967: 92-93) přikládá důležitost právě exekutivním rolím ve skupině. Ty napomáhají formovat dále skupinové vědomí a dovolují skupině být akceschopná, tudíž brání snadnějšímu rozkladu v důsledku nedostatku kontaktu.

jednotlivce od jeho vlastního, třeba i správného úsudku.²² Jestliže však může skupina pomoci alteraci i jednotlivých odhadů, proč by nemohla stejně tak identifikace s ní (a tedy vlastní podřízení já) napomoci ke změně norem, názorů a identity jednotlivce? Vysvětleny by tím mohly být nové skupinové zájmy, koníčky apod. Samozřejmě by ale bylo nutné vzít v úvahu osobnější charakteristiky členů – jejich sklony k submisivitě a autoritu případného leadera a jistě mnohé další.

Okolí, skupinová příslušnost a působení sociálních skupin a kontextu nás v některých situacích ovlivňuje mnohem více, než jindy. Jde převážně o meziskupinové konflikty nebo diskriminaci, kdy se více může projevit skupinová příslušnost, převážně ve vyhocenějších situacích. Stejně tak by se dalo mezi podobně bezprostřednější chování zařadit též chování davové. Okamžité okolnosti jsou vyhodnocovány a následně dochází ke změně chování, regulaci více směrem ke skupinově žádoucímu. Dochází přitom k dočasné změně self-conceptu a nastartování méně viditelných stránek identity, což je v praxi adaptací na stav okolí. Osobní identita ztrácí na síle a do popředí se dostává identita sociální. Tajfel (2010: 4) uvádí, že existují v tomto ohledu dva extrémní typy chování. Jeden je plně mezi-osobní, obvykle vyskytující se u osob s pevnými, dlouhodobými a hlubšími vztahy, ve kterých je nejdůležitější vztah mezi jedinci a jejich osobnostními rysy. Jejich příslušnost ke skupinám se přitom příliš neprojevuje. Druhým typem interakce je skupina dvou a více lidí, které jsou plně determinovány svým členstvím ve skupině a prakticky vůbec svými individualitami.

Ve skupině (častěji ale v davech) může docházet až k naprosté deindividuaci jedince, kdy se jedinec plně poddá skupině – tedy ztrácí své já, které se rozloží a vplyne do většiny a přijímá plně identitu skupiny. Různé vnější sociální stavy tak mají přímý vliv na subjektivní stav a tedy také na samotné chování. Dotyčný inhibuje vědomé chování a uvědomování si sebe samotného, postupně dochází ke ztrátě pocitů viny, studu, strachu a závazku či odpovědnosti a následně dojde k projevu potlačovaného nebo utlumeného typu jednání (např. agresivita). (Turner in Tajfel, 2010: 19)

Vztahy mezi jednotlivými členy mohou mít pochopitelně též různou povahu dle jejich vzdálenosti a vztahu mezi nimi. Mills (1967: 126-129) rozlišuje pět typů vztahů. Prvním jsou „vyhýbači“ (*avoiders*), kteří se sami sobě navzájem vyhýbají a nemají zájem na potřebách ostatních ani na spolupráci. Druhou jsou milenci (*lovers*). Ti jsou naopak

²² Je nutné však říci, zmíněná studie byla aplikována na fyzikální veličinu – totiž odhad délky. Paradoxně ale odhodlání vzdát se skupinovému odhadu ještě narůstalo s jeho extrémnějším rozdílem od vlastního správného odhadu.

zcela oddaní pouze sami sobě, splývají identitou prakticky v jeden celek a jsou také jakýmsi světem pro sebe. Díky ztrátě své vlastní identity a rozplynutí rozdílů nejsou příliš schopni růstu a některých jiných rolí, nelze je ani bez následků oddělit. Třetím typem jsou nepřátelé (*enemies*), kteří jsou oddáni pouze vzájemnému boji a odlišnosti. Bojují o různé zdroje, díky čemuž se často izolují. Konfliktem se příliš vyčerpávají, zaměřením na svého rivala také částečně ztrácí svoji identitu a stávají se divadlem pro druhé. Čtvrtým jsou spolupracovníci (*collaborators*). V tomto případě jde o spojení za jedním určitým cílem, po jehož dosažení se může skupina rozpadnout. Míra intimity a poznání je dobrovolná. Důležité jsou schopnosti členů, na jejichž základě se ze skupiny vylučuje. Tyto skupiny jsou přínosné, neboť často dovolují pracovat s různými lidmi. Poslední, pátou skupinou jsou přátelé (*friends*). Tento vztah je založen na vzájemné úctě. Vyloučení může být z důvodu narušování osobnosti toho druhého. Jinak je tento typ velmi loajální, není omezen časem ani prostorem, dovoluje růst, odlišnost a jeho smysl je založen převážně na prožití společné zkušenosti. Může zahrnovat negativní i pozitivní emoce. Dle Millse je tento typ vztahů ideální pro demokratickou společnost, neboť dovoluje specializaci ale zároveň také vazbu k celku.

2.3.1 Funkce skupin

Kromě uspokojování potřeb má členství ve skupině pro jednotlivce ale i pro společnost řadu významů. Mezi ty na úrovni individua patří funkce emocionální. Tím se rozumí podpora, prožívání intimity ale i touha po výjimečnosti. Pro vyšší celky je to zase socializace, která umožňuje přijetí žádoucích norem ale i snazšího dosahování disciplíny, zvýšení produktivity apod. (Olmsted, 1963: 46-54) Další výhodou skupin je terapeutická funkce, přičemž snaha dosáhnout odstranění nežádoucího chování je ve skupině jednodušší.

Další důležitou funkcí je dosahování skupinových cílů. Podle Millse (1967: 81) jsou cíle uloženy přímo v myslích jednotlivců a je to v podstatě konstrukt o požadovaném stavu skupiny. Ne všechny skupiny však musí mít explicitně jasné cíle a stejně tak mohou mít různé způsoby jejich plnění. V této práci však neřeším cíl skupiny, neboť jde povětšinou o setkávání spolužáků a spíše tedy přátelské vztahy za účelem společné zkušenosti.

Mills (1967: 101-103) vytváří pyramidu účelu tvorby a fungování skupin. Na prvním místě je cílem utvoření skupiny okamžité uspokojení. Tím jsou myšleny jak interakce, tak i jiné potřeby jako je bezpečí, sex, zvědavost. Druhým stupněm je opakované

uspokojování potřeb, které implikuje dlouhodobější kontakt stran. Třetím stupněm je plnění kolektivně vytyčeného cíle pro určitou skupinu, což implikuje její budoucí směřování. Čtvrtým stupněm je vlastní odhodlanost – nezávislost skupiny, povědomí o její budoucnosti, cílech, podmínkách členství, možnost cíle změnit a stejně tak své vnitřní i vnější vztahy (např. sdružení ochránců práv). Pátým stupněm je růst. Jde přitom o růst vlivu, schopností, produkce, blahobytu. Musí být přitom splněny všechny předchozí. Poslední stupeň by se tak dal patrně aplikovat na společnost jako celek.

Sociální identitu si jedinec buduje členstvím v různých sociálních skupinách. Ty mají pro něj obrovský význam mnoha povah. Členem se přitom stává jednak na základě afektu a nevědomých procesů, tak také na základě vědomých vnímání podobností – sociálních kategorií, které jsou přiřazovány a s kterými se dotčený identifikuje. Tento výběr a použití kategorií je závislý na různém sociálním kontextu v dané situaci. Vytváří se tak sociální identita jedince, která je odvozená od podobností s lidmi a odlišností od jiných skupin. Tyto skupiny jsou různě diferenciovány a vyznačují se různou mírou koheze, diferenciováných rolí, aktivitou atd.

Společná kategorie skupin by mohla tedy dotvářena i prostřednictvím ritualizovaných návštěv hospod, neboť ty poskytují skupině možnost interakce a zároveň skupinová návštěva již předpokládá existenci nějaké dřívější kategorie. Jestliže se však použití kategorií odvíjí také od celkového kontextu situace, může se v hospodě měnit na základě rozdílných skupin a jiných povah vnímaných kategorií? Jestliže pak ritualizace samotná přispívá k tvorbě identit, je dostatečná k tomu, aby sociální identita mohla být vybudována a udržována skupinou pouze v hospodě?

3 Výzkum

Cílem výzkumu je zjistit, jak hospody napomáhají sociální identifikaci ve skupině mladých lidí. Jakou roli hrají pro vznik a udržování skupinových identit? Jako možná dílčí zjištění by mohly být také preference a důvody výběrů tohoto místa a zda existují nějaká pravidla skupinové integrace v instituci hospody.

3.1 Metodologie

Kvalitativní metodu jsem zvolil jako vhodnější přístup k tomuto tématu. Snažím se porozumět totiž přístupu jednotlivce ke skupině, projevům jeho chování a chování skupiny, tedy převážně subjektivním vztahům (vycházím z teorie sociální identifikace a kategorizace, tedy buď bude řízena subjektivně nebo objektivně viditelným znakem) ale zároveň zda má skupina a blízkost k ní vliv na chování jednotlivce.

Data z rozhovorů jsem postupně ve třech krocích kódoval. Prvním krokem bylo otevřené kódování po odstavcích či větách, ve kterém jsem se snažil označit a identifikovat jevy v nasbíraných datech z rozhovorů a určit důležité významy. Poté následovalo axiální kódování do širších kategorií a předběžné vytváření vztahů mezi nimi, které vycházelo z výsledků otevřeného kódování. (Strauss, 1999: 42-44) V tomto typu kódování jsem se snažil prohloubit dimenze nově vznikajících kategorií a najít možná spojení mezi nimi. (Strauss, 1999: 70-79) Nakonec ve třetím kroku kódování jsem vybral nejdůležitější témata pro téma výzkumu a snažil se tím odpovědět na výzkumnou otázku. (Hendl, 2005: 246-251; Strauss, 1999: 86-87)

K analýze jsem zvolil způsob induktivní analýzy, díky které mám lepší možnost vystihnout kategorie, o kterých respondent mluví a jak je vnímá. Ty by měly vyplynout z dat relevantních pro teoretickou přípravu a to v podobě kategorií a jejich možných významů. Vytvořil jsem tak řadu kódu a kategorií, z kterých vyplynuly pouze ty nejdůležitější. (Thomas, 2006)

3.1.1 Cílová skupina

Cílovou skupinou jsou mladí lidé, převážně vysokoškoláci, kteří navštěvují pravidelně hospodu. Výběr této skupiny je kvůli snadnější dostupnosti, ale též kvůli dalším specifikám, jako je větší možnost žít sociálním životem a hledání alternativních způsobů využití, než jsou ty tradiční, mezi které lze hospodu zařadit. Také častěji navštěvují

hospodu, než pracující lidé žijící rodinným životem ale zároveň mají jistý společný sociodemografický znak. Měl by to být základní spojující prvek, aby vzorek nebyl až příliš rozličný a bylo na něm možné pozorovat přinejmenším jeden znak skupinové identity (student). Přitom jsem zároveň požadoval, aby respondenti pravidelně (přinejmenším jednou měsíčně) navštěvovali hospodské zařízení v nějaké stálější skupině.

3.1.2 Způsob sběru

Ke sběru dat byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru.²³ Předpřipravené otázky slouží jako pevnější linie rozhovoru, nicméně dávají v tomto typu rozhovoru prostor také k flexibilitě vedení. Výhodou rozhovoru je též subjektivita, vlastní popis a postoje, což je v podstatě stěžejní pro sociální identifikaci. Kvůli tomu chci také z jedné skupiny vybrat více lidí, díky čemuž mohu dosáhnout několika různých pohledů na jeden celek. Scénář polostrukturovaného rozhovoru byl rozdělen do třech hlavních částí. První se týkal otázek ve vztahu k instituci hospody, druhá část ve vztahu ke skupině respondenta a třetí část se snažila objevit a zjistit ritualismy v chování návštěv a skupin.

Pokusil jsem se také proniknout do skupiny a provést zúčastněné pozorování přímo během návštěvy skupiny v hospodě. Nejblíže jsem přitom dle Dismanových (2008: 305-308) stupňů angažovanosti výzkumníka byl úplnému pozorovateli, hraničící s rolí pozorovatele jako participanta, neboť nebylo možné zakrýt pozorování. Bohužel jsem však narazil na přílišný vliv na chod skupiny, moje záměry byly prakticky všem jasné, což dále ovlivňovalo dění a konverzaci, často směrem k mé osobě či poznámkám k výzkumu.

3.2 Charakteristika zkoumaných

Celkem bylo vyzpovídáno šest respondentů, přičemž tři z nich patřili do různých navzájem nepropojených skupin a tři z nich do jedné větší. Charakteristiky jsou z doby konání rozhovoru. Na základě doporučení z okruhu lidí od informátorů na vysokých školách jsem vybral respondenty s podmínkou příslušnosti k vysoké škole a pravidelným navštěvováním hospody se stálější sociální skupinou. Respondenti byli anonymizováni z etických důvodů. Nebyly označeny ani jejich výroky, neboť po předložení výsledků práce některým z nich by mohly na základě charakteristik poznat respondenta, čímž by mohl vzniknout vzhledem k historii skupin problém.

²³ Rozhovory byly přepsány v programu MS Word, ve kterém byly také následně kódovány.

- Respondent Z je muž, 21 let, student ČVUT, v hospodě bývá od svých 16 let. Hospodu navštěvuje s několika skupinami, zaměřil jsem se přitom na skupinu spolužáků z ČVUT sestavenou účastí na semináři. Skupina je velikosti kolem osmi lidí, scházela se pravidelně hlavně po semináři. Jediná skupina, ve které bylo provedeno zúčastněné pozorování – poté byl tento způsob zavržen, neboť příliš narušoval dění a moje přítomnost narušovala přirozené chování.
- Respondent B je žena, 23 let, studentka FSV UK, hospodu navštěvuje zhruba od svých 15 let. Vytvořila před lety skupinu ze svých přátel, která se schází dodnes ve své oblíbené hospodě. Sama byla ze skupiny vyloučena konfliktem s jinou členskou osobou. Frekvence scházení byla jak pravidelná, tak nárazová. Velikost skupiny 10-15 lidí. V současnosti příliš nenavštěvuje tato zařízení s žádnou skupinou.
- Respondent C, věk kolem 23 let, student VOŠ s technickým automobilovým zaměřením, navštěvuje hospody od 14 let. Přijal do skupiny s B, později se stal jejím přítelem. Dnes sám ve skupině působí bez své přítelkyně. Pravidelně se schází s touto skupinou ale ještě navíc se skupinou spolužáků minimálně jednou týdně.
- Respondent F, věk 23 let, již nestuduje – pracuje v nadnárodní společnosti už několik let, studoval střední školu s ekonomickým zaměřením, hospodu navštěvuje od svých 16 let. Patří do skupiny s C, zná i B, přijat několik let po vytvoření skupiny. Dovybrán spíše jako další odlišný pohled na skupinu. Pravidelně se schází s touto skupinou ale ještě se skupinou svých kolegů, minimálně jednou za 14 dní.
- Respondent E je muž, 23 let, student PrF UK, hospodu navštěvuje od 18 let. Vytvořena skupina ze spolužáků, která se pravidelně schází a pořádá i různé další akce, nejčastěji však v hospodách. Skupina má zhruba sedm až osm členů. Scházení prakticky týdně i mimo školu.
- Respondent D, žena, kolem 25 let, dokončené studium na PrF UK před zhruba půl rokem, dnes pracuje ve farmaceutické firmě, navštěvuje hospodu od svých 15 let. Členka skupiny o čtyřech až devíti lidech, povětšinou zpárovaní. Funguje již tři roky a je spojena různě z přátel, nikoli spolužáků. Frekvence scházení prakticky týdně.

3.2.1 Charakteristika skupin

Ve výsledku byli vyzpovídáni členové čtyř hlavních skupin. Někteří však zapadali ještě do skupin dalších, na ty bude brán důraz převážně v analýze. Pokusím se tyto hlavní stručně charakterizovat.

- Skupina 1: Skupina respondenta Z. Studenti ČVUT. Kolem osmi členů. Jediná skupina, kterou jsem pozoroval přímo v terénu. Bez nějakých konfliktů či výraznějších rolí jednotlivců. Bez nějaké vnitřní diferenciaci. Jasným objektivně společným znakem je studium ČVUT a účast na semináři. Nescházeli se spolu mimo hospodu. Tato skupina v průběhu roku (skončení výuky semináře) úplně zanikla a již se neschází, trvání zhruba jeden a půl roku.
- Skupina 2: Skupina respondentů B, C a F. Vznikla na základě iniciativy B, která začala dávat své přátele z různých oblastí dohromady. Kolem 10-15 členů. Původní impulz bylo navštěvování horské chaty, postupně se rozrostla. Identifikační znak je dobrovolná účast na návštěvě chaty. Skupina si prošla řadou konfliktů, díky čemuž bylo vyloučeno několik členů včetně původního zakladatele. Některé výraznější role – organizátoři, šašek. Diferenciaci na menší celky. Scházeli se pravidelně jednou týdně, posledních několik měsíců méně kvůli pracovním a studijním povinnostem. Podle jednoho respondenta se skupina postupně rozpadá a to díky neochotě lidí. Některé menší celky se schází mimo hospodu.
- Skupina 3: Skupina respondenta E. Postupně tvořena a tvarována od prvního ročníku na PrF, což je spojující znak. Kolem osmi členů. Došlo k některým konfliktům, týkající se párů, díky čemuž bylo několik dřívějších členů vyloučeno. Jedna výraznější role a to respondenta E – organizátor, opinion leader, jakoby střed skupiny. Skupina bez vnitřní diferenciaci avšak schází se i mimo hospodu. Scházení minimálně jednou týdně. Do budoucna se očekává postupné snížení počtu členů kvůli studijním a pracovním ambicím jednotlivců a jejich odjezdu do zahraničí. Trvání zhruba čtyři roky.
- Skupina 4: Skupina respondenta D. Vytvořena zhruba před třemi lety jejími přáteli a postupně partnery. Prvotní impulz byla dobrovolná účast na dovolené na řece. Počet členů se liší mezi čtyřmi a devíti. Skupina si prošla menším konfliktem dvou partnerů, který vyústil ve vyloučení jednoho z nich. Diferenciaci na základě pohlaví ale to je spíše dáno pracovní vytížeností. Zhruba dva až tři členové mají výraznější,

dominantnější sklony a ostatní se jim často podřizují, respondentka sama přímo v roli organizátora skupiny. Schází se minimálně jednou za čtrnáct dní a to i mimo hospody. Do budoucna se neočekává přílišná změna, nicméně D se domnívá, že konflikty mohou být v tomto zpárování výrazným problémem.

3.3 *Analýza rozhovorů*

Již na první pohled bylo díky struktuře rozhovorů patrné rozpoznání některých okruhů. Po analýze vytanulo několik témat, která se přímo dotýkají významu hospod pro tvoření skupinové identity a integraci skupin do jednoho konzistentnějšího celku. Jako dvě zastřešující témata jsem použil stejná, jako v části teoretické – hospoda a skupina.

3.3.1 **Hospoda**

Hospoda byla v této práci jedním z ústředních zájmů. Nejdříve by však bylo dobré představit výsledky toho, co pro respondenty samotná hospoda je. Z jakých důvodů a za čím do ní chodí?

Až na jednoho respondenta navštěvují hospodu povětšinou od svých 15, 16 let. Tím pádem již na počátku nástupu na střední školy je již známým prvkem sociálního světa. Neznamená to však, že již v tuto dobu do ní chodí každý týden. Postupem času se přitom frekvence návštěv mění. Důvody jsou buďto individuální, jako je práce a studium (které se stanou i kolektivními v případě podobné životní etapy) ale též vztahy se skupinou. Frekvence setkávání je pro stálejší skupiny přitom poměrně pravidelná a tak se návštěva hospody stává pravidelností, ritualitou, která je pro skupinu víceméně závazná pro její utužování a udržení se v případě, že se nescházejí jinde (škola), neboť jde pak prakticky o jediné místo kontaktu.

“Ale poslední dobou taky jakoby se třeba v rámci týhle skupiny se už zas tolik nescházíme. Taky je to částečně daný tím asi že... tou hospodou, že nám vlastně to... ale i prostě lidi nemaj tolik času asi jako dřív, jako když všichni byli na těch středních školách a takový, tak to jsme se scházeli často, teďka všichni maj něco do školy nebo do práce, tak už... se nescházíme. Dřív jsme chodili třeba každej tejden nebo i vobčas i dvakrát tejdě, teďka už, teďka jsme byli za poslední třeba dva měsíce jsme byli třikrát.”

“Tak to bylo spojený s érama právě různých part, s kterejma jsem chodila, takže kolem těch šestnácti nejvíc, tak to jsem chodila fakt jako často. To jsem byla minimálně jednou tejdně, spíš víckrát, protože prostě jsem měla lidi za kterejma jsem tam chodila.”

“Je to... dost často je to, že se teď už ... se na vejšce nevidám se všema lidma, se kterýma jsem se vídal dřív, ať už je to kvůli jinejm projektům, jinejm oborům, takže takhle se sejdeme ta skupina, která se dřív držela při sobě, tak se takhle scházíme pak třeba v těch hospodách.”

Je tedy znatelné, že k ritualizaci návštěv hospody dochází s existencí skupiny, s kterou může dotyčný zařízení navštěvovat. Frekvence docházení se přitom mění a to povětšinou podle životní etapy jednotlivců. Těžko však říct, do jaké míry tady prožívají svojí sociální identitu v měřítku, že by dali přednost vždy skupině oproti vlastním životům. Skupiny si tak vytvářejí samy z hospody místo pro udržování styků pravidelnou, až prakticky ritualizovanou návštěvou.

Chápání frekvence docházení do nálevení je přitom spojena často s důvody, kvůli kterým do ní dotyční (ne)chodí. Sami účastníci si přitom povětšinou jsou vědomi, že hospoda má neoddiskutovatelný význam pro sociální život a je v podstatě jakýmsi univerzálním místem pro scházení. Pro studenty má přitom takovýto sociální život větší význam vzhledem k jejich odlišné povaze každodenních starostí a relativnímu dostatku času. Častokrát se konala návštěva přímo během školy, např. o volné hodině. Z jakého důvodu je jako místo scházení však vybírána právě hospoda? Co přitahuje skupinky lidí na toto místo?

Důvodů chodit do hospody existuje celá řada. Ve vedení je přitom sociální funkce hospody, tedy právě přátelé a udržování kontaktů s nimi. Prakticky přitom nezáleží na tom, o jakou skupinu jde. Hospoda je univerzálním místem pro většinu lidí, neboť nabízí širokou paletu možností a služeb. Celkově by se však daly tyto důvody rozlišit na kolektivní a individuální. Jedním z nejtypičtějších kolektivních důvodů výběru hospody se pak stalo doporučení, které se zdá být v rámci skupiny nezpochybnitelné. Důvodem je spojení členů a kolektivního vědomí, jejich vzájemná důvěra.

“No většinou už máme, jakoby víme vo těch klubech nebo vo těch hospodách. Že už máme nějaký... reference třeba a nebo ... a když jdeme takhle do hospody, tak... no, víceméně jenom takhle, jakože... vždycky někdo něco zná. Vždycky někdo řekne „Jsem slyšel, že tamhle je dobrá hospoda“ nebo něco takovýho nebo „Tamhle je klub dobrej, tam jsem už byl“ nebo prostě, takže asi na základě tohohle hlavně.”

Tyto kolektivní důvody pak zmenšují nároky na to, kam se skupina vydá, jsou v podstatě částečným popřením individuálních. V individuálních jde jedinci o něco konkrétního, jako je chuť na alkohol nebo ochutnávka dobrého piva/vína. Pro takovýto důvod pak stačí sehnat pouze menší počet lidí se stejnou touhou. Dalo by se tedy říci, že vyšší počet lidí i v těchto celkově menších skupinách rozvolňuje osobní identitu a touhy jedince a nutí je ke kolektivnímu kompromisu všech, přičemž osobní preference odpadají. Jedinec se podřizuje, avšak zároveň je brána v potaz částečně dispozice všech členů. Vytváří se tedy takový kompromis částečně daný složením skupiny. Mezi konkrétní projevy patří výběr dle cenových možností či lokality. Hlavně co se týče lokality je výběr takový, aby odpovídal jakémusi středu, kompromisu mezi členy skupiny a ideálně by její poloha byla výhodná pro většinu členů.

“To jako v tý hospodě i když ne všichni pijou, samozřejmě, jsou tam tací, kteří prostě pivo nemůžou ani cejtít a tak tam jdou a daj si at’ už něco jinýho, prostě poklábovej, zakouřej si, jo. Kdyby jsi řek’ „Tak půjdem všichni do kina“, tak tenhleten nemá rád kino, tenhle nemá rád filmy, tenhleten něco a jdete tři lidi. V tý hospodě si každej podle mě najde něco svýho a nemusí to bejt vůbec pivo ani alkohol.”

*“Když je to dobrá hospoda, jako třeba ten Hostivar, tak tam jdu na to pivo. Prostě na výborný pivo dát si dvě, třeba ty tři, super a nemusí bejt ani dobrá zábava a prostě užiju si to, protože pivo mám rád, to jako každopádně. A pak můžem jít někam do ha***u a kde pivo je hnusný a tam jdu zase kvůli těm lidem, tak vopravdu záleží hrozně na kvalitě toho podniku jako,co je určujícím faktorem proč tam jít.”*

“Je to asi daný spíš tou polohou, než cenou. To znamená, že s jednou zas chodim tam k IP Pavlova, protože to máme všichni zhruba stejně daleko. S jinou skupinou chodím do, na Albertov, kde zas to máme kousek od školy, kde třeba všichni se sejdem v té škole, končíme ve stejnou hodinu, takže je to spíš tou polohou, než cenou.”

Znamenalo by to, že hospoda je chápána na dvou úrovních a podle toho je k ní přístupováno. Ačkoli si všichni uvědomují její primárně společenský význam a jsou ochotni se v případě scházení hospody podřítit skupině, existují zde také individuální touhy, většinou spojeny s „pivní kulturou“ a novými osobními zážitky. To by naznačovalo

na větší důraz nabízet zajímavé a dobré pivo a na jeho větší obchodní význam pro podniky spíše než na tvorbu skupinové identity.

Stejně tak je i negativní chápání návštěvy hospod převážně spojeno s důvody v její sociální dimenzi. Lidé, kteří chodí do hospody příliš často nebo mají nakročeno k alkoholismu - tak jsou obvykle vnímání ti, kteří do hospody chodí sami, nikoli za/s někým. Jednotlivec by tak v případě vlastní, individuální chuti na pivo byl prakticky stigmatizován, což jen umocňuje vnímání hospody jako sociální instituce, jejímž opravdovým účelem je pak spíše poskytování příjemného místa k posezení s přáteli a kolektivního odpočinku, než naplňování individuálních potřeb.

„a pokud někdo chodí do hospody aniž by tam u toho byl ten kolektiv těch známejších lidí, tak to už považuju právě za ... nechci říct znak úplně alkoholismu ale že ten člověk asi už má možná nakročeno k tomu.“

“Například když chodí člověk pít sám proto, aby zapíjel žal, tak, hm.... Tam jako... tam když bude chodit každé den, tak je to špatně. Pokaždě by chodil člověk každé den proto, aby byl se společností, kterou má rád a nechodí tam kvůli alkoholu, tak v tom nevidím problém.“

“No, zejména bych asi řekl, že moc často tam chodí už i jen z toho důvodu, pokud by do té hospody chodil sám, bez nějakého kolektivu. (H přisvědčuje) Takovej ten typ, že sedí u baru a dává si jednoho panáka nebo nemusí si ani dávat prostě tvrdě alkohol ale prostě že je sám v té hospodě, bez nějakých lidí který zná už z dřívějšíka.“

To je vcelku paradoxní, neboť ačkoli je schvalována návštěva za účelem ochutnání piva subjektem, v případě individuálních návštěv je na konzumaci nahlíženo spíše s despektem. Takovýto konflikt zájmů může poukazovat na rozkol ve starší, společenské funkci hospody a novější, spojené s individuálnějšími zájmy a preferencemi, které vedou k jejímu navštěvování. Tím by se částečně měnila společenská funkce hospody a dovolila by více pronikat zájmu jednotlivců do hospodského prostředí – tedy např. oblíbeného piva nebo vedla k větší variabilitě ve službách těchto zařízení.

Hospodské prostředí má svou jistou zvláštní atmosféru, které dovoluje lidem si v klidu poklábosit, odpočinout a případně užít jiných zábavních možností. Tato příhodná atmosféra je tvořena několika zásadními věcmi – možností si posedět s blízkými lidmi v prostředí, kterému z časového hlediska trávení dne chybí vlastně jen postel. Je v ní dostupné jídlo, pití, WC. Přátelskost a bezpečí tohoto zařízení tak umožňuje být skupinou

sama za sebe, bez nějakých konkrétních nedostatků či řešení problémů, týkajících se prostředí pro fungování skupiny. Tím se může soustředit na svůj vlastní rozvoj.

Důležité jsou také nejen možnosti zábavy, které hospoda může nabízet (kulečnick, fotbal, televize) ale též alkohol, který je katalyzátorem společenského života. Uvolňuje napětí, shazuje zábrany a umožňuje a podporuje možnost prožití zvláštních zážitků, které se dostávají do povědomí všech členů. Pomáhá tak vytvářet zajímavé kolektivní zkušenosti fungující jako pojítka členů skupiny. Nabídka alkoholu v hospodách je tedy významným integračním prvkem skupiny.

“To nejdůležitější je to prostředí té hospody, to erární prostředí. Z toho vyplývá to... nebo jinak, prvotně bych viděl právě ten kolektiv těch lidí, k tomu aby se ten kolektiv někde scházel, tak prostředí nějaký hospody je asi ideální, takový erární prostředí, neprší tam, je tam teplo, může si tam člověk dojít na záchod a je tam místo.”

“To je podle mě tím alkoholem, bourá bariéry no, protože tady se ty lidi víc držejí prostě ... a (smích) zase jak který, jsou tam samozřejmě lidi, lidi který prostě jsou schopný se opít i tady a pak je to takový veselý a ... ale jinak jakoby tam na těch akcích delších je to lepší samozřejmě, že tam se spotřebuje víc alkoholu, tak se prostě víc všichni jsou schopný odvázat a bavit.”

- *“A... chybí ti tam třeba něco v té hospodě, co... co bys prostě chtěl, aby v hospodě bylo ale není to tam.”*
- *“Tak v některých hospodách ten fotbal není a to mi pak celkem chybí, to je pravda”*

“Já bych řekl že jakákoli akce, kde je alkohol je každopádně zajímavá, protože lidi ztratějí zábrany, rozpovídají se, dozvíš se mnohem víc věcí, než by ses dozvěděl třeba v té škole nebo i kdekoli jinde na kafi, takže ty hospody jsou v tomhletoť fajn.”

Alkohol tedy funguje jako výrazný katalyzátor k integraci skupiny. Zároveň se stává i společnou kategorií, neboť v hospodě většina jejího osazenstva popíjí a může se stát i předmětem diskuse. V tomto ohledu by mohlo být zajímavé prozkoumat skupiny, které se naopak alkoholu vyhýbají a pozorovat jejich rychlost integrace. Každopádně právě alkohol, rozbourávající bariéry mezi lidmi, může být stále dobrým důvodem, proč studenti i nadále navštěvují hospody. Nelze však omezit hospody pouze na scházení se k pití alkoholu. Počítá se k nim samozřejmě také možnost jídla ale i dalšího zábavního vyžití.

Jídlo je spojeno spíše s osobní potřebou, v případě skupiny jde povětšinou o pochutiny k pivu. Je také tolerovatelnější jít do hospody pouze na jídlo, nepřináší takový negativní náhled na situaci jako sednout si nad pivem sám. Domnívám se, že takové rozlišení je dáno odlišným typem potřeb – jídlem jako přirozené potřeby a alkoholem, který je více spjat se skupinovým posezením.

K zábavnímu vyžití patří hry, jako jsou šipky, stolní fotbal nebo kulečnick ale i jiné vychytávky, jako třeba jukebox, jejichž využití se přitom často řídí množstvím alkoholu v krvi. Vzhledem k tomu, že tyto hry jsou skupinové povahy, nutí do hry zapojit i další členy skupiny/lokálu. Tímto uvolněným způsobem má možnost skupina dotvářet další společné zážitky a emoce a v klidné atmosféře se spolu pobavit. Navíc preference některé z těchto her některými členy sblíží, neboť dotváří další společnou kategorii, ke které se její hráči mohou hlásit. Nemusí však nutně zahrnovat celou přítomnou skupinu. Různé hospody poskytují odlišné způsoby vyžití, takže díky jejich rozmanitosti si prakticky každá skupina může vybrat to své.

„A jinak v určitéch případech prostě když tam budou mít bowling třeba nebo něco prostě kde se dá něco dělat, když si tam vyloženě nejdu třeba jenom na voběd, že jo, tak samozřejmě když tam jdu na oběd, tak mi stačí, když tam budou dobře vařit, jo. Když tam jdem takhle večer třeba, tak, tak třeba ten bowling asi nebo kulečnick určitě někde nikdy jakoby neuškodí.“

“No tak najíst se, tak většinou když sejdu do hospody najíst, zase s někým známým, tak dám si jídlo a maximálně k tomu jedno pivo, jo ale že bych si dal jídlo a k tomu ještě pil prostě já nevím tři čtyři piva nebo tři čtyři vína, to ne pokud tím účelem je opravdu primárně se najíst. Samozřejmě nepopírám, že pokud někde jsme v rámci toho kolektivu ad to co jsem říkal už předtím nějak po delší dobu, tak samozřejmě člověku vyhládne, takže si taky ještě něco dá abych prostě, abych se najedl, abych ten hlad utišil ale... to je asi ta první rovina, ta druhá rovina potom je, když já sám mám hlad a jsem třeba ve škole a někdo z mejch kamarádů prostě není dostupnej, tak zajdu si do hospody třeba na jídlo ale ... vlastně skončíme už tím jídlem a k tomu Kofolu a zase maximálně jedno pivo, jo, není to tak, že bych si dal jídlo a potom tam zůstaval ještě na další pivo nebo další dvě, prostě to pivo nebo víno je, nebo Kofolu si objednávám jen kvůli tomu abych mohl zapít právě to jídlo.”

Skupiny si tedy vybírají hospody podle její dostupnosti, nabídky ale i dalších služeb jako jsou hry ale i hudba. To směřuje hospodu pro mladé ke spojování několika funkcí a rozšiřováním služeb – propojením funkce ryze společenské se zábavní (ačkoli jistě zábava

v nich existovala již dříve, mám na mysli spíše k zábavě určené „přístroje“). Takováto změna a poptávka nutně musí změnit i samotnou instituci hospody, jejíž „tradiční prvky“ se také mění. Ostatně respondenti, kteří se vyjádřili na téma tradiční hospody v podstatě žádnou podobnou jejich popisu nenavštěvují. To nahrává Pospěchově (2007) tvrzení o utvářené tradici v hospodách, kterou si přináší jejich hosté a hospody a která se přizpůsobuje klientele. Díky tomu můžeme sledovat diferenciaci v instituci hospody, kdy se jedna může diametrálně lišit od druhé. Pokud tím však dovoluje hospoda zajištění i dalších skupinových funkcí, které mohou díky tomu trávit i více času a prožívat různé zážitky, zpravidelnění těchto zážitků by mělo dále umocnit tvorbu skupinových identit a jejich integritu, neboť nemusí tyto funkce hledat v jiném prostředí a vynakládat úsilí na jejich realizaci.

Hospoda má však i své stinné stránky. Většinou jde o subjektivní negativa, nikoli vlastnost, která by vadila hromadně celé skupině.

V podstatě jsou zde dva typy negativních vlastností hospod. První jsou spjaty celkově s institucí hospody a jsou spíše obecnější, abstraktnější, jako třeba přemrštěné ceny. Druhé pak konkrétní věci, které se týkají vlastních názorů a preferencí.

Samostatnou kapitolou je kouření v hospodách. Ačkoli nikdo z respondentů nechce zapáchat po kouři po návštěvě hospody a nemá rád zakouřené prostory, všichni jsou ochotni je zároveň tolerovat a to v případě, že jdou se svojí skupinou a to i když je sám nekuřákem. Jedinec je pak tedy ochoten vnímat subjektivní negativa méně důležitě díky vazbě na skupinu, ostatně stejně jako už snížení nároků na hospodu v případě kolektivního setkání. Zároveň je pak tolerována i návštěva pajzlů²⁴ v případě kolektivní dohody a nutnosti.

“Velkou nevýhodu vidím v tom, že je to ve sklepě a je to špatně odvětrávaný, takže je tam pořád zakouřeno a když vylezu, tak prostě ty hadry jsou na odpis totálně. Nejde vyvětrat prostě, to se musí rovnou vyprat.”

“Ale zase většina mejh kamarádů kouří. Mně to jakoby nevadí, když kouřej, když se tam dá normálně jakoby dejchat, no. Prostě fakt takovej ten úplně, když zalezeš do nějaký hrozný hospody,

²⁴ „Pajzl“ jako typ poněkud pokleslé hospody, „čtvrté cenové“, která je v podstatě špinavým, zakouřeným místem s velice omezenou nabídkou. Respondenti si jej též spojili s obrazem štamgasta jakožto staršího, obtloustlého muže, který tráví v hospodě téměř veškerý svůj volný čas. Takovéto zařízení v podstatě je spojeno s jakousi „zaostalostí“ proti běžnému standardu.

nějakýho hroznýho pajzlu tak prostě takovej ten smrad z cigarety, prostě ten alkohol tam všude cejtíš ale myslim že aspoň zas člověk jako moc nechodí, že jo. “

S výhodami a nevýhodami jsou spojeny i představy hospody jako instituce. Co se však týče ideality, je každá ze skupin schopná najít si tu svou dle svých nároků. Tato ideálnost je spojena s uspokojením skupinových potřeb v případě, že jde o nějakou dlouhodobější návštěvnost a to jak na poli nabídky, tak dostupnosti apod. Zároveň se však taková dostačující hospoda stává ideální hospodou, pokud může nabídnout alespoň většině členů skupiny dostatečné uspokojení. U zbytku pak patrně převažuje vazba ke skupině, která dovoluje subjektivní nároky pro zařízení ignorovat a navštěvovat jej kvůli skupině.

Změna některých vlastností hospody je přitom pečlivě vnímána a dle toho, jaký význam tento měněný aspekt má je také skupinou brána v potaz. Jestliže skupina vybrala hospodu díky dostupnosti, velkému výběru pív a unikátním vlastnostem, je ochotna si po změně hledat jinou, vhodnou hospodu. To poukazuje na potřebu vyhovujícího prostředí pro skupinové aktivity, které opravdu dokáže uspokojit své členy.

“Pro hodně lidí lidí to bylo blízko docela ale hlavně tam bylo fakt dobrej výběr pív, jsme měli asi dvaadvacet nebo čtyřadvacet druhů.... A byla tam příjemná obsluha a to tam ted'ka není právě. Byly tam právě i menší pivovary jakoby nebo hlavně menší pivovary jakoby, že brali, tam měli Lobkowicze, Schwarzenberga a podobný ty a ted'ka přešli vlastně asi před tři čtvrtě rokem nebo před půl rokem na velký pivovary prostě pět druhů pív, což... maj tam dobrý pivo, maj tam Kozla samozřejmě je dobrej ale už je to klasická hospoda, která není ničím výjimečná”

“Já jsem jí fakt do nedávna měla, takže já to mám jako jasný jo. To byla prostě hospoda kde jsme znali obsluhu, věděli prostě co si dáme, takže přišli a už nám v podstatě točili piva který jsme tam měli nejoblíbenější, z těch pív byl výběr, furt tam měli něco novýho, nebylo tam nějak extrémně hlučný prostředí, nescházeli se tam ani jako nějaký podivný typy lidí, který by jakože obtěžovali by se dalo říct na noc tam... všichni tam rádi chodili a měli jsme se tam prostě dobře.”

“Nejprve to byla nekuřácká hospoda, takže pro mě úplně ideální..... Pak teda jako se tam zase začalo kouřit, protože měli klientelu ale prostě od tý přestavby tak tam nabízeli třeba dvacet druhů pív, což je pro mě úplně super. Mohla jsem si vybírat, našla jsem si tam svoje oblíbený, na který sem pak pravidelně chodila, užívala jsem si to. No, jinak jakoby v tý hospodě, maj tam teda nekuřáckej salónek, kterej bych sice ráda využívala ale nevyužívám kvůli kouřícím přátelům.”

Očividně jsou tedy nároky na hospodu ovlivňovány kolektivem. Z toho lze odvodit, že skupinová identita opravdu mění vnímání a dovoluje ignorovat některé jinak pro jednotlivce negativní stránky této instituce. Výběr konkrétní hospody je pak dán skupinou jako celkem a tedy ovlivněn zrovna tím, co skupina žádá a jejími specifiky a složením, jemuž se jednotlivci v zájmu zachování sociální identity a členství podřizují.

Instituce hospody se zdá být pro vznikající skupiny mladých lidí prakticky nepostradatelná, neboť nabízí vhodné prostředí a její účel je primárně společenský. Umožňuje skupině dle svých potřeb prožívat, stýkat se ale i uspokojovat potřeby jednotlivců kompromisem, který vzniká na úrovni skupiny všech zapojených. Nezpochybnitelně tak vytváří prostor a možnosti pro integraci skupiny a vytváření skupinových pout. Pravidelnost těchto návštěv a jejich ritualizace dodává možnost udržovat skupině kontakt v uvolněném prostředí, ve kterém si každý najde něco svého. Díky alkoholu usnadňuje integraci a komunikaci rozbouráním bariér. Poskytuje zároveň kromě místa vyžití a zábavy také společnou kategorii, neboť sdílené zážitky a třeba i společný zájem o pivo jsou dalším možným způsobem spojování skupiny.

“Takže ale tady je právě v tomhleto případě až moc kdyby, jako ty restaurační zařízení v tomhleto smyslu mi patrně asi přijdou Z nějakýho dlouhodobějšího, pravidelnýho hlediska nenahraditelný.”

3.4 Skupina

Skupina je dalším ústředním pojmem práce. Z mnou zkoumaných skupin jsem rozlišil dva typy podle jejich povahy společného znaku na dobrovolné a nedobrovolné.²⁵ Pro ně je též míra významu hospody odlišná, nicméně funkce stále podobná.

3.4.1 Nedobrovolné skupiny

Vznik podle nedobrovolných znaků je případ, kdy skupinu spojuje vlastnost, kterou si členové sami nevybrali nebo neměli možnost ji příliš ovlivnit.²⁶ Za příklad dejme

²⁵ Bylo by možné je také pojmenovat jako „skupiny každodennosti“ a „skupiny unikátnosti“, neboť spojení je vlastně buď poměrně všední záležitostí a nebo výjimečnou událostí, kdy členové nemají možnost se někde vídat pravidelně (každodenně). Někteří respondenti však byli členové obou typů skupin a obě pojmenování pro ně byla stejně platná a výstižná platná. Nakonec jsem tedy použil toto označení, neboť nejlépe vystihovalo podstatu proniknutí jednotlivce do skupiny. Přitom je toto rozdělení také uvedeno i v díle Novotné (2010) ale i dalších autorů.

skupinu spolužáků nebo zaměstnanců. Parta lidí, která byla spojena životní okolností v podstatě náhodou. Mají přitom možnost si vybrat z této většího celku ty, kteří jsou jim bližší. V tomto případě existuje jasně vymezená sociální kategorie, ke které byl jedinec přiřazen nezávisle na jeho možnosti výběru.

“...jako zaměstnavatel nás jakoby spojil ale jakoby jinak jsme se začali bavit jakoby úplně nezávisle na té práci.”

“tak nějak když ty lidi prostě vidíš každé den osm hodin tak se prostě s nima vždycky to... zkámošíš no a vždycky pak, pak jsme se jednou co kdybychom prostě zašli do hospody, tak nějak jsme si sedli a postupně se prostě přidávají různý lidi no.”

Hospoda je pro tento typ skupiny velice důležitá, neboť je místem uvolnění se od každodenního shonu školy/práce. Nelze přitom stavět na dřívějších společných zážitcích či prožitých emocích. Skupina se však může rozhodnout scházet se i mimo hospody, to však vyžaduje rozvinutější vnitroskupinové vztahy v tomto typu skupin. Tyto skupiny jsou však podstatně uzavřenější vůči nezasvěceným, jejich spojující znak je zároveň kritériem členství. Mají také větší tendenci zanikat v případě, že společný spojující znak chybí nebo neexistuje dostatek společně prožitých emocí, zážitků a rozvinutější vnitroskupinové vazby. Tímto případem je skupina 1, která byla založena na spojení studia stejné školy a později předmětem semináře během dvou semestrů, po kterých zanikla a zůstalo jen několik málo osobních vazeb. Přitom se žádná jiná aktivita mimo hospodu během fungování nekonalo. Skupina přitom nepřibrala nikoho mimo rámec své kategorie, stejně tak ve skupině číslo 3 nebyl přibrán nikdo z vnějšku.

U těchto skupin hospoda nahrazuje „nepovinný kontakt“, který je jinak prakticky každodenní a všední a nedovoluje díky pracovní/studijní náplni vytvořit mnoho jiných společných zážitků a odprostit se od vlivu spojující kategorie. Jako místo setkání tedy skupina zpočátku využívá hospodu. Až postupem času se vytvářejí natolik silné vazby, že se skupina přesouvá i mimo ni k dalším aktivitám. Tímto rozvinutějším případem byla skupina 3, naopak alternativní skupiny respondentů F a C (založené na kolegiální a kategorii spolužáků) se do takového stádia ještě nedostali, neboť se neznají dostatečně dlouho.

²⁶Jde o skupinu 1 a 3 popsané výše.

“No, tak známe se tři roky, že jo. Převážně nejdřív ze školy, pak z těch hospod a byli jsme už spolu různě na privátech jako že u někoho doma...”

Zánik tohoto typu skupiny je založen spíše na objektivních faktorech, jako je třeba skončení studia či zaměstnání. Neznamená to sice, že se bez jednoho člena přestávají nutně scházet, nicméně ukončením tohoto nedobrovolného pojítka (kategorie) končí i skupinové členství, pokud nebyla utvrzována koheze skupiny delší čas a jinými způsoby jako v případě skupiny 3. Vytvářejí se však i zde částečné sub-skupiny, založené na vzájemných sympatiích a více společných kategoriích (zájmech) jednotlivců, nejsou však tolik výrazné jako u druhého typu skupin. Je pro ně díky každodennosti přitom jednodušší organizovat návštěvy hospody, neboť mají mnohem častější skupinový styk.

“Víc si rozumíme, máme toho víc společného a hlavně prostě je to menší parta, tudíž ve čtyřech lidech se domluvíš jednoduše na něčem, že jo”

V tomto případě je hospoda platformou pro poznávání lidí a je ritualizována jako instituce pro tvorbu skupinového pouta. Existuje zde „objektivní“ společná kategorie, na jejímž základě jsou ztmeleni, nicméně dotyční si další propojení musí vybudovat zvlášť. Zdá se, že k sociální kategorii a identifikaci je nutné vytvářet i emoční vazbu k tomu, aby se identita prohloubila a skupina nabyla opravdu trvalejšího tvaru. To by znamenalo jak kognitivní, tak emoční předpoklady pro trvání skupin, založených na nedobrovolné sociální kategorii. Zároveň by to mohlo poukazovat na jisté trhliny v teorii sociální identifikace.

3.4.2 Dobrovolné skupiny

Dobrovolnou skupinou jsou seskupení, která vznikla na základě sympatií k někomu nebo jako pokračování kontaktu po nějaké společné události, která dotyčné stmelila a které se dobrovolně účastnili.²⁷ Ústřední roli pro integraci a kohezi skupiny přitom hraje právě osoba nebo událost, kolem které se skupina tvoří nebo emoce a prožitky z konané akce, na kterých se staví. V tomto typu skupiny se noví lidé přidávají na základě již existujících přátelských vazeb, nejčastěji přes známost někoho v případě, že nebyli u prvotní události.

²⁷Jde o skupinu 2 a 4 popsané výše.

“No jak to vlastně, my jsme jakoby fakt všichni najednou, jakoby když jsme se fakt víc jakoby poznali tak to bylo na tý vodě. A vod tý doby jsme se v podstatě asi začli jakoby scházet asi i jakoby v hospodách.”

„Vlastně oni měli úplně tu základní svojí malou skupinu na tý Postupický, na tom gymplu, pak jsem se tak nějak přidal, začal poznávat ostatní lidi a pak už se přidávali ostatní lidi.”

Pro tyto skupiny je typičtější opakování takovýchto celoskupinových mimohospodských akcí, které udržuje skupinu semknutější. Hospody jsou následkem dřívějšího setkání jinde, aby se skupina se společnými zážitky a sympatiemi udržela v kontaktu. Tyto skupiny jsou otevřenější přijímání lidí zvenčí a tak se často stává, že jeden člen přivede své kamarády, kteří se též připojí k opakování skupinových akcí či scházení se v hospodě. Skupiny s touto podobností mají také rozvinutější zvyky, členové se zúčastňují většího počtu různých aktivit, které se stávají téměř i pravidlem a dalším pojátkem členů, nikoli pouze náhodnou aktivitou. Tímto si patrně skupina nahrazuje kontakt, o který přichází nespojením na bázi nějaké každodenní, nedobrovolné kategorie. Také však může jít o intenzivnější emoční vazby, které vznikly na základě společné události. Zároveň má skupina i více zážitků, které se netýkají hospodského prostředí. Pokud to vezmeme z pohledu rituálu, zde slouží hospoda opravdu jako způsob k udržení kontaktu se skupinou a lidmi jí tvořící. Nicméně o to větší význam má ritualizace aktivit pro tento typ skupiny, neboť nejen že se týká hospod samotných ale i společných návštěv např. chaty, čímž dále udržuje skupinová pouta.

“Tam v těch Orlickejch horách, tak tam jsme nabalili další lidi na sebe a pak (...) jsem měla v podstatě právo si vybírat lidi, který tam chci zvát, takže opravdu jakoby jsem tam přibírala postupně lidi ze svého okolí jo, ať už třeba z tanečních nebo právě ze školy, z gymnázia že jo a tohle, který jsem ale věděla, že si vždycky sednou. Já nemám ráda mixování lidí vo kterejch vim, že by prostě si nemuseli jakoby sednout, že by se neměli o čem bavit... takže vopravdu u mě ty lidi jako procházeli poměrně přísnou kontrolou jak bych to tak řekla no a tak nějak postupně jsem jako fakt všechny zprátelila, vybudovala si partu o patnácti lidech třeba.”

“Jako známe se mnohem dýl. Jezdíme častějce na různý a na víc různorodý akce prostě, jednou jsou to hory, jednou je to grilovačka, jednou jdeme na bowling, jednou jdeme na motokáry, prostě je to takový rozmanitější.”

Skupina si tedy v hospodách potvrzuje již existující vazbu na základě hlavně emočním a zkušenostním, z kterého lze v podstatě vytvořit sociální kategorii „společné místo“ nebo něco v tomto duchu. Jenže tyto skupiny se jako celky nevidají každodenně a pokud někdo chce udržovat kontakt, je třeba se někde scházet. Tím pádem vzniká potřeba udržování kontaktu a výběru místa. Jestliže je pak hospoda univerzálním místem scházení se a lidé jsou ochotni do ní jezdit, slouží pak jako místo udržování skupiny a existence skupinové identity jednotlivých členů v tomto jednom celku. Tyto skupiny jsou nicméně více diferencovanější a vznikají v nich sub-skupiny, které jsou spojeny různými kategoriemi sdílenými jen určitou částí členů těchto větších skupin. Sub-skupiny pak jsou spolu v daleko častějším kontaktu, než s celou skupinou a tak, přestože nejde přímo o odtržení, ritualizace hospodských setkání slouží k udržování vazby na hlavní skupinu. Zde se tedy zdá, že hlavní kategorií pro vznik trvalé skupiny je dobrovolná zkušenost a emoční vazba, spojující zážitek. To je nejspíše právě díky dobrovolné osobní vazbě jednotlivce ke skupině. Pak by tyto dobrovolné skupiny měly pro sociální identitu mnohem větší význam a více by ovlivňovaly život individua.

3.4.3 Propojení se skupinou

Jak už bylo řečeno, tvorba skupin se provádí na základě společných znaků dobrovolných a nedobrovolných. Jde o společné kategorie a znaky v podstatě stejným způsobem, o kterých mluví Turner (Turner In Tajfel, 2010). Identifikace přitom může probíhat s více skupinami naráz. Čtyři z respondentů byli někdy zároveň členy také jiných typů skupin.

Členové dvou skupin v jeden čas zápolí s dvěma skupinovými identitami, s dvěma rámci kategorií, na základě kterých se přidružují. Z dat vyplynulo, že prožitek u těchto lidí byl odlišný, s každou ze skupin byli z nějakého jiného důvodu. Přitom nedochází k nějak viditelnému prolínání ale spíše oddělení dvou různých skupinových identit na základě podobností ale i rolí v daných skupinách. V jedné je žádoucí jiné chování než v druhé. Nedochází přitom k žádné kolizi. Jen by to spíše poukazovalo na to, jak spojení s jinými lidmi – a jejich vlastní identity a společné kategorie – dokáží zvýraznit konkrétní složky jednotlivce nebo uspokojit jiné jeho touhy, stejně tak jako předat jiné skupinové normy a jednání.

“... dřív říkám, dřív jsem jako vůbec nechodil než jsem tady poznal tyhle ty, tuhle tu skupinu novou a ... nevím, dřív mi to nechybělo, dneska myslím, že kdybych chodil jenom jakoby takhle to, tak jakoby kdybych se měl vrátit k tomu chodit tam, tak by mi to chybělo, určitě. To bych se snažil někoho přemluvit asi, že bysme šli někam třeba do klubu nebo tak.”

“Prostě, v tý partě kde byli ty starší lidi, tak to bylo jenom vo tom, že jsem akorát za nima chodila do tý hospody, že se tam vo mě ty kluci prali, že.... Prostě jsem byla ta malá, naivní, nezkušená holčička a samozřejmě podle toho se tak oni ke mně chovaj. A já nějak jako že v tomhleto kontextu funguju.”

Téměř ve všech skupinách se rozšiřoval nějaký typ jednání či chování mezi členy. Zájem či koníček (ale i hlášky a zlozvyky) jednoho se často postupně prolínaly mezi ostatní. Příspěvek jedincovy identity se tím rozšíří po skupině dál. Takováto difúze je umožněna na základě dřívějšího propojení členů a skupinového vědomí, které ulehčuje pronikání jednotlivých nápadů mezi ostatní a které se sami o sobě po jejich rozšíření stávají spojovací kategorií a další posilou skupinové identity. Posílení tímto způsobem zlepšuje kohezi a skupinové vědomí skupiny ale zároveň způsobuje větší uniformitu členů. Jedinci se tímto přijetím poddávají skupině jako celku, která však přijímá do sebe identity jednotlivců. Hospoda je v tomto případě pouze místem, kde se taková difúze děje, neboť může jít přímo i o nějaké hospodské hry, které byly pochyceny jinde. Souhlasí to s tvrzením, že každý jedinec svojí identitou přispívá skupině, z které si ale bere a ovlivňuje se tak vzájemně.

“Myslím že i to cvičení a celkově ta živá, živá strava (smích), zdravá strava aspoň co se týče jako těch holek. Co se týče kluků, tak to zase fandění Spartě. Myslím si taky že kdyby jako to nebylo tak nějak hromadně, že by prostě se další k tomu taky nepřidal třeba. I ty festivaly vlastně.”

“Měl jsem období, kdy jsem začal běhat, protože tam jako hodně lidí běhalo z tý skupiny... Všichni to vydrželi až do teďka až na mě teda.”

Diferenciace na menší podskupiny se týkala jen skupin založených na dobrovolných znacích. Na vině patrně budou volnější vztahy těchto typů skupin, neboť nejsou zas v tak častém společném kontaktu, tudíž tlak na uniformitu bude poněkud nižší

oproti druhému typu, kde je společný znak jasnější. Z toho také vyplývá, že tyto skupiny disponují daleko menší mírou koheze, v čemž má také význam menší frekvence styku skupiny. Obě skupiny, založené na dobrovolnosti, trpěly výraznější diferenciací.

Důvodem těchto diferenciací jsou skupinové konflikty, které vedou až k odtržení členů. Jindy zas to jsou větší sympatie k několika jiným členům skupiny. Vazby ve větší, ne jasně spojené skupině se tak mohou zintenzivňovat lépe v rámci nějakého menšího celku. V druhém (nedobrovolném) typu skupin je pak skupina opravdu koherentnější a více působí jako jeden celek, který je tím pádem konfliktům odolnější a vystupuje jednotněji.

“Vim, že třeba část tý skupiny chodí jakoby, choděj víceméně pravidelně hrát jakoby třeba různý stolní hry nebo něco takovýho jako myslím že to.”

“...no myslím si, že by se dalo určitý skupinky lidí v tý skupině, že by se ta skupina dala rozbít na menší skupinky lidí, který by se dalo poznat...”

“Jakoby mezi těma ostatnímu opravdu jako je to naprosto bez problémů. Každý si myslím že se kamarádí s každým, každé se vidá.”

“No... ale pokavaď byly nějaký akce, tak to většinou bylo s nějakýma fragmentama tý party. Takže ano, zašli jsme na bowling ale rozhodně ne prostě v těch patnácti lidech.”

Páry hrají v rámci skupin poněkud zvláštní roli. Nejsou ničím výjimečným, dokonce se často do otevřenějších skupin dostávají partneři členů, nicméně skupina je díky nim mnohem náchylnější ke konfliktu. Záleží však na tom, zda je pár uvnitř skupiny, nebo zda má dotyčný partnera mimo skupinu. Druhý případ snižuje jeho účast na návštěvách hospody, neboť partner sám po něm žádá čas a pozornost. V případě partnerství ve stejné skupině tento problém odpadá.

“a tak mi přijde třeba v tý partě, že vod tý doby co každé se nějak jako tak zpároval a našel si někoho, tak prostě už nechoděj do tý hospody tolik.”

“...třeba teďka jeden z těch lidí, co tam s náma chodili pravidelně si našel přítelkyni asi před rokem, dva, nevím jak dlouho jsou spolu... vlastně teďka skoro vůbec nechodí, protože vždycky maj nějaký plány, něco plánuje přítelkyně a nebo něco prostě.... “

V případě konfliktu v páru se díky vzájemné propojenosti vyžaduje postavení se za jednu ze stran, což obvykle vede k problémům a napětí ve skupině, které se projevuje vzájemnému vyhýbání a celkově komplikuje plynulé žití skupiny. Odloučení dvou dříve spojených lidí a jejich vzájemný konflikt ve všech skupinách vyústil ve vyloučení jednoho z páru ze skupiny a to povětšinou jeho dobrovolným odchodem. Nezáleží přitom na způsobu spojení se skupinou nebo síle vztahů. Pokud jsou odloučení vzájemně, je jeden z páru vyloučen ze života skupiny a navštěvování hospod, byť se stýká s některými jedinci dál mimo skupinový či hospodský život. Příliš blízký vztah dvou jedinců ve skupinovém životě tak způsobuje větší náchylnost skupiny ke konfliktům a ohrožení její integrity, neboť odloučení v případě příliš silné emocionální vazby je silnější, než skupinový tlak na koherenci skupiny. Jedinec pak v důsledku silné vazby na druhého o svou skupinovou identitu přichází, aniž by byl přímo v konfliktu s normami skupiny nebo stal se deviantem.

„...pak vlastně já jsem se s tím přítelem rozešla, což v tý partě udělalo hrozný dusno, protože tím, že my jsme prostě fakt tam měli jako všechny společný kamarády všichni o tom nějak věděli a někteří kamarádi byli víc ke mně, někteří víc k němu a třeba tam byli jeho spolužáci že jo, tak s ním se znali trochu víc než se mnou, tak to tam udělalo určitý rozbroje v tý partě.”

„No... půlka. Půlka byla... pak vlastně kamarádka začla jakoby chodit s jedním taky, kterej vlastně taky by se dalo říct že jakoby patří jakoby k nám ale od tý doby co se vlastně rozešli, tak už s náma ten kluk jakoby takhle hromadně moc nikam jako nechodí. Tak jednou za půl roku třeba....”

Každá ze skupin má přitom nějakého svého člena, který se stará o organizaci. Domlouvá hospody ale i další akce. Neplatí přitom, že by byl vnímán jako vůdce, neboť nemusí být ani dominantním či výrazným členem skupiny. Tato role organizátora je pro skupinu integrační, neboť díky nim zůstává skupina v kontaktu. Dá se předpokládat, že jejich identifikace se skupinou bude větší, než ostatních, neboť jsou ochotni obětovat svůj vlastní čas dobru skupiny. Jak však lze pozorovat, organizace je někdy také z čistě praktických, sobeckých důvodů.

Tato funkce koresponduje s Millsem (1967: 92-93) uváděnou funkcí exekutivní role, která drží skupinu dohromady a podporuje kohezi. Je zřejmé, že bez ochotného organizátora se skupina neschází a zaniká.

„ty chaty jsem furt jakože organizovala já, to byly nejhlavnější akce, kde vždycky jsme se sešli všichni, vopravdu jakože už jako ta skupina čítala nějakých patnáct členů, což není úplně jako jednoduchý zkorigovat a prostě nikdy jsme se nevidali v tomhleto počtu a tomhle složení v té hospodě třeba každé tejdě.“

“Protože já nějak nevim, asi jsem zjistila že taky svým způsobem jakoby ráda říkám lidem co maj dělat, takže mě jakoby vyhovuje víc to organizovat a i kvůli tomu že si ... to zrovna naplánuju jak se mi to zrovna hodí že jo, ať už časově nebo prostě místo nebo něco...”

Omezení výzkumu

Vzhledem k použité kvalitativní metodě nelze výzkum příliš zobecňovat. To je ještě dále dáno aplikací výzkumu pouze na vysokoškoláky a mladé lidi. Typy skupin byly vytvořeny pouze ze čtyř hlavních skupin s přihlédnutím na „alternativní“ skupiny respondentů, kterých byli také členem. Charakteristiky jsem ve třech případech získal pouze z rozhovoru členů. Je možné, že použití dalších metod by odhalilo jiné významy hospody pro formování a udržování skupinové identity. Jak už ale bylo zmíněno výše, pozorování příliš narušovalo přirozený život skupiny v prostředí.

Zároveň toto formování skupin je vztažené pouze na hospody a jde pouze o přispění této instituce k vytváření skupin. Co se týče rozšíření výzkumu, mohlo by být zajímavé zkusit obdobný výzkum u jiných sociodemografických skupin. Rozšířit o další výsledky by mohlo použití metody pozorování, nicméně by to chtělo v případě rozličných skupin insidera a těžko říci, do jaké míry by zde už existovalo přílišné ovlivnění vztahy a členstvím. Též by mohlo být zajímavé provést obdobný výzkum u skupin, které navštěvují podobnou společenskou instituci ale kde nehraje alkohol tak významnou roli.

Výzkum se vztahuje na skupiny českých mladých vysokoškoláků, které navštěvují ve stálejších skupinách hospodská zařízení. Vzhledem k povaze kvalitativního výzkumu je také možné, že jsem některé jevy mohl přehlédnout nebo si jich nevšimnout a tedy by jiný výzkumník se stejnými daty mohl dojít k odlišnému kódování uvedených jevů a jejich zapojení a interpretaci. Nechci tím zpochybňovat platnost mých výsledků, spíše poukázat na nedostatky v přístupu interpretace k subjektivním vyjádřením respondentů v rozhovorech během kvalitativního výzkumu.

Závěr výzkumu

Hospoda je důležitou součástí skupinového života, neboť nabízí téměř dokonalé prostředí pro fungování skupiny samotné. Nejdůležitější je přitom udržování stálého kontaktu se skupinou. Frekvence návštěv se přitom mění dle současné situace skupiny a životních okolností členů. Její atmosféra je vhodná pro skupinová setkání, neboť si v ní téměř každý může najít něco svého, zároveň však dokáže uspokojit skupinově rozličné potřeby nejen nabídky pití a jídel ale též zábavního vyžití. Díky tomu, že vychází vstříc skupinovým potřebám umožňuje skupině se věnovat vlastnímu růstu, posilování vazeb a zažíváním nových zkušeností. Skupinové potřeby jsou přitom tvořeny společnou normou s přihlédnutím na dispozice jednotlivců, nikoli však protlačení tužeb jednoho z nich.

Návštěvníci jsou si přitom vědomi významu této instituce pro společenský život, která je pro ně nenahraditelná a nezaměnitelná a to již od nástupu do svých středních škol, kdy tato instituce vstoupila do jejich života jako forma skupinově ritualizovaného kontaktu. Slouží k integraci a poznávání členů navzájem. Její veledůležitou součástí je alkohol, který je katalyzátorem uvolnění během návštěvy a dovoluje se tak lidem ve skupině více sblížit. Lze přitom najít celou řadu dalších důvodů návštěvy hospody, než jen posezení s přáteli. Její sociální dimenze je však nejdůležitější a tak jsou porušení této společenskosti v podstatě stigmatizována v případě, že je vynechán či potlačen sociální aspekt návštěvy. Tím je důvod chození do hospody rozlišen do dvou úrovní – společenské a individuální. Ačkoli individuální jsou chápány spíše negativně v případě objektu, v případě subjektu jsou tyto důvody v pořádku. To poukazuje na konflikt mezi tradičně společenskou funkcí hospody a pronikáním individuálních aspektů do této instituce, které k různým preferencím jednotlivců vedou k diferenciaci a obměnám v těchto hospodách.

Význam hospody se přitom liší podle formace skupiny na základě společných znaků. Rozlišeny jsou v tomto případě dva typy skupin. Prvním jsou skupiny vytvořené na bázi nedobrovolných znaků, které se tvoří na bázi nedobrovolné sociální kategorie, spojením např. nástupem do školy. Tyto skupiny nemají příliš možností na čem stavět své zkušenosti a jejich emocionální společný základ je minimální. Jejich spojení je hlavně prostřednictvím této vnucené kategorie. Pro tyto skupiny je hospoda více místem poznávání sebe samých a odreagování se od každodennosti shonu pracovního a studijního života, čímž více odpovídá pojetí vyvázanosti z reality u rituálů. Tyto skupiny jsou uzavřenější ale zároveň jsou méně diferenciované. Jsou zároveň náchylnější pro rozpad

zánikem společné kategorie. Hospoda je pro tento typ předstupněm dalších společných aktivit a místem poznávání a identifikace skupiny.

Druhou skupinou jsou dobrovolné skupiny, které se formují na základě společné zkušenosti nebo kolem známé osoby. Skupina staví právě na těchto zkušenostech a emocionální vazby. Nemá žádnou jinou jasnou sociální kategorii identifikace, díky čemuž jsou tyto skupiny otevřenější ale i diferenciovanější. Hospoda pro ni plní službu pouhého udržení kontaktu, neboť se jinak nestýká tak často. To si však vynahrazuje škálou jiných aktivit a rozvinutějších společných zvyků. Koheze je vytvářena společnými zážitky, zároveň je tím podporována i emoční vazba. V tomto typu skupin je mnohem důležitější emoční zkušenost s dotyčnými a vlastní dobrovolná účast. Díky tomu má tento typ mnohem výraznější vliv na jedincovu identitu. V hospodách se pak mezi členy více prolínají normy, zvyky a koníčky v daleko výraznější míře. Vzhledem k nejasné spojující kategorii se však vytvářejí v hospodách jasnější sub-skupiny, které jsou si navzájem bližší a stýkají se i mimo hospodu. Udržování kontaktu v hospodě je pak tedy z rituálního pohledu hlavně udržení kontaktu této sub-skupiny s hlavní skupinou.

Každý jednotlivec může mít několik různých skupinových identit, které však nejsou stejné a dovolují jedinci na základě odlišnosti skupin projevit různé aspekty své osobnosti. Zároveň svou identitou přispívá do skupiny průnikem vlastních složek osobnosti do skupiny, což utužuje společné vědomí skupiny a její koherenci. Diferenciace skupiny pak tuto koherenci narušuje, zároveň dává prostor pro utvoření podskupin, které jsou vytvářeny na základě podobnosti členů. To je však patrné pouze u skupin s dobrovolnými znaky. Partnerství ve skupině jsou rizikovým faktorem pro stálost skupiny, neboť v případě vnějšího partnerství člena skupiny vylučuje člena nepřímo. V případě partnerství ve skupině je však v době konfliktu integrita skupina ohroženější, neboť konflikt se dotýká přímo jí. Každá ze skupin potřebuje však jistou diferenciaci v podobě role organizátora/ů, který udržuje skupinu v kontaktu. Bez nich by se rozpadla.

Hospoda teda vytváří a udržuje sociální identitu jednotlivců na základě povahy stavby skupiny a to na dobrovolné emocionální bázi nebo nedobrovolné, spíše kognitivní bázi. V prvním případě jde o udržování integrity celku, v druhém o vytváření pout a hledání dalších společných kategorií a vytváření společných zkušeností a prožitých emocí. To poukazuje na nutnost prožívání emocí a zážitků se skupinou pro tvorbu stálejších skupin.

Summary

Bachelor's thesis deals with the topic of pubs and their connection to small groups in scope of social identification theory. Pub is seen as an universal place for meetings of various groups with their dispositions to facilitate group integration. As a place designed to be group friendly with its different services, the pub is great place for building group coherence and cohesion. Pub is irreplaceable social institution, which advantages are recognizable even by the visitors. It offers many opportunities for building group connection, including drinking alcohol as an eliminator of individual's inhibition.

Two forms of groups are distinguished based on common group signs into voluntary and involuntary. These groups are different in the way in which members connect to the group, their openness, shared experience and memories, activities and habits, vulnerability to conflicts and meaning and functions of the pub for the group.

Anyone can possess a number of social identities, which can be different and every one of them can emphasize different aspects of personality. His identity is shared among other members in form of extension of his opinions, habits and behavior, improving the group's coherence. Too close relationships, like romances, are dangerous to groups. External relationships withdraws member's attention elsewhere, internal are very dangerous in case of conflict, which endangers integrity of the whole group. For every group, there's a vital role of an organizer(s). Without his performance, groups wouldn't stay in contact and they would have dissolved.

Použitá literatura

- ALTMAN, Karel. 2003. *Zlatá doba štamgastů pražských hospod*. Brno: Host. ISBN 80-7294-092-9.
- CROW, Graham. 2002. *Social solidarities: Theories, identities and social change*. Buckingham: Open University Press. ISBN 0-335-20231-4.
- DISMAN, Miroslav. 2008. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7367-040-2.
- HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
- HOGG, Michael, Deborah TERRY. 2000. Social identity and self-categorization processes in organizational contexts. *Academy of Management Review*. 25 (1), 121-140. ISSN 0363-7425
- KELLER, Jan. 2003. *Nedomyšlená společnost*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-091-0.
- KOUŘILOVÁ, Sylvie. 2011. Jedinec v meziskupinových vztazích: od sociální kategorizace k předsudkům. *Československá psychologie*. 1, 12-24. ISSN 0009-062X
- KÖPPING, Klaus-Peter, Bernhard LEISTLE a Michael RUDOLPH. 2006. *Ritual and identity: performative practices as effective transformations of social reality*. Berlin: LIT. ISBN 3-8258-8042-7.
- MANER, Jon K. Saul MILLER, Justin MOSS, Jennifer LEO, E. Ashby PLANT. 2012. Motivated Social Categorization: Fundamental Motives Enhance People's Sensitivity to Basic Categories. *Journal of Personality & Social Psychology*. 103 (1), 70-83. ISSN: 0022-3514
- MILLS, Theodore. 1967. *The Sociology of Small Groups*. New Jersey : Prentice Hall, Inc.
- NOVOTNÁ, Eliška. 2010. *Sociologie sociálních skupin*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2957-2.
- NOVOTNÝ, Vladimír. 1997. *Hospody a pivo v české společnosti*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0639-7.
- OLMSTED, Michael. 1963. *The Small Group*. New York: Random House, Inc.
- POSPĚCH, Pavel. 2007 *Obraz současné české hospody*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií.
- STRAUSS, Anselm. Juliet CORBIN. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. ISBN 80-85834-60-X.
- TAJFEL, Henri. 2010. *Social identity and intergroup relations*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-15365-2.

THOMAS, David. 2006. A General Inductive Approach for Analyzing Qualitative Evaluation Data. *American Journal of Evaluation*. 27 (2), 237-246. ISSN 1098-2140

Elektronické zdroje:

Data Servis s.r.o. [online]. [cit. 25.4.2014] Dostupné z WWW: www.data-servis.eu/cs/free-studie.html

Český statistický úřad [online]. [cit. 26.4.2014] Dostupné z WWW: www.czso.cz

VINOPAL, Jiří. 2005. *Instituce hospody v české společnosti*. Naše společnost 2005 [online] Praha: Sociologický ústav AV ČR, CVVM. [cit. 31.5.2012] dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3925/f11/100027s_Vinopal-hospody.pdf